

О. ОРАЗБАЕВ

КРИМИНОЛОГИЯ
(Оқу-практикалық құрал)

Қостанай, 2022

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Қылмыстық құқық және процесс кафедрасы

О. ОРАЗБАЕВ

КРИМИНОЛОГИЯ
(Оқу-практикалық құрал)

Қостанай, 2022

ӘОЖ 343.9
КБЖ 67.51
О65

Авторы: Оразбаев Өмірбек Сәлімжанұлы

Рецензенттер:

Мизанбаев А.Е. - Қылмыстық құқық және процесс кафедрасының қауымдастырылған профессорының м.а., з.ғ.д.

Укин С.К. - А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті Мемлекет және құқық теориясы кафедрасының қауымдастырылған профессоры(доценті), заң ғылымдарының кандидаты, доцент

Арыстанов Н.Г. - Қостанай облысы Полиция департаменті Тергеу басқармасының бастығы, полиция полковнигі

Оразбаев Ө.С.

О65 Криминология (оқу-практикалық құрал). Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы ҚӨУ, 2022.-74 бет.

ISBN 978-601-356-233-9

«Юриспруденция» мамандығы бойынша студенттерге арналған Криминология курсы бойынша оқу- практикалық құрал кредиттік технология жүйесімен білім алуда қосымша құрал ретінде ұсынылып отыр. Оқу-әдістемелік құралда оқу материалдары қысқаша сұрақ-жауап түрінде берілген және әрбір тақырыптың соңында материалды студенттің қаншалықты игергенін тексеру мақсатында қайталау-пысықтау тапсырмалары берілген.

ӘОЖ 343.9
 КБЖ 67.51
 О65

ISBN 978-601-356-233-9

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті Оқу әдістемелік кеңесінің отырысында қаралып, ____ ____ 2022ж. № ____ хаттамасымен бекітілді

© О.Оразбаев
 ©А.Байтұрсынов атындағы атындағы
 Қостанай өңірлік университеті

Мазмұны

1 Кіріспе	5
2 Криминологияның мазмұны, тақырыбы және әдістері	6
3 Тақырып бойынша қайталау-пысықтау тапсырмалары	8
4 Тест тапсырмасы №1	9
5 Криминологияның әдістемесі	14
6 Тақырып бойынша қайталау-пысықтау тапсырмалары	16
7 Тест тапсырмасы №2	17
8 Криминологияның қалыптасуы және дамуы	22
9 Тақырып бойынша қайталау-пысықтау тапсырмалары	25
10 Тест тапсырмасы №3	26
11 Қылмыстылық және оның негізгі сипаттамалары	31
12 Тақырып бойынша қайталау-пысықтау тапсырмалары	35
13 Тест тапсырмасы №4	36
14 Қылмыстылықтың детерминаттары	41
15 Тақырып бойынша қайталау-пысықтау тапсырмалары	44
16 Тест тапсырмасы №5	45
17 Криминологиядағы қылмыскер тұлғасы	50
18 Тақырып бойынша қайталау-пысықтау тапсырмалары	52
19 Тест тапсырмасы №6	53
20 Қылмыстардың алдын алу	58
21 Тақырып бойынша қайталау-пысықтау тапсырмалары	59
22 Тест тапсырмасы №7	60
23 Қоғамдық қауіпсіздікке қарсы қылмыстар	65
24 Тақырып бойынша қайталау-пысықтау тапсырмалары	68
25 Тест тапсырмасы №8	69
26 Әдебиеттер тізімі	74

Кіріспе

Қазіргі таңдағы қылмыстылыққа қарсы күрестің дамуы, қазақстандық криминология ғылымының дамуы болып жатқан құқықтық реформалардың проблемаларын да жан-жақты, терең білуді талап етеді. Мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес студенттерге пән бойынша оқу материалдарын ұсыну кезінде осыны ескеру қажет.

«Юриспруденция» мамандығы бойынша оқып жатқан студенттерге арналған оқу- әдістемелік құрал кредиттік технология жүйесімен білім алуда қосымша құрал ретінде ұсынылып отыр. Оқу- әдістемелік құралда Криминология курсы бойынша оқу материалдары қысқаша сұрақ-жауап түрінде берілген және әрбір тақырыптың соңында материалды студенттің қаншалықты игергенін тексеру мақсатында қайталау-пысықтау тапсырмалары берілген.

Кредиттік оқу жүйесі жағдайында лекция жаңаша мән-мазмұнға ие болады және белсенді формада өткізіледі. Сондықтан да студентті басқа да оқу формаларымен қатар лекция материалдарын қызықты формада ұсынудың оқу-әдістемелік тұрғыдан алғанда маңызы зор. Сонымен қатар материалдарды іріктеп ұсыну оқу процесінің мазмұнын тереңірек ашу үшін маңызды болмақ.

Оқу-практикалық құралдың **мақсаты** - студентке өз бетінше дайындалуға ұсынылатын оқу материалдары тақырып бойынша қысқаша бағыт-бағдар, мағұлмат беру, студенттің өзінің ой-өрісін одан әрі дамытып, ойлану, іздену қабілетін жетілдіруге ықпал етету механизмін дамыту болып табылады.

Аудиторияда оқытушының қатысуымен өтетін лекция сабағы тараптардың берілген тақырып бойынша көзқарасын айқындайтын, алған білімін одан әрі бекіте түсетін ғылыми дискуссия ретінде қарастырылады. Бұл сатыдағы оқытушының ролі студентке түсінбеген мәселелер бойынша кеңестер беру және оны тақырыпты одан әрі терең меңгеруге ынталандыратын бағыт-бағдар сілтеу болып табылады.

Пән бойынша берілетін қосымша материалдар студенттің берілген тақырыпты неғұрлым терең игеріп, айқын түсінуіне көмек көрсету мақсатын көздейді. Әрине жоғарыда айтып өткеніміздей, тақырыпты терең меңгеру үшін дайындалу барысында тек лекция тезистерімен шектеліп қою жеткіліксіз. Бұл ретте студенттің тақырып бойынша өз бетімен ізденіп, ұсынылған әдебиеттер бойынша қосымша жұмыс істеуі қажет болады.

Мемлекеттік тілде құқықтық білім алушы студенттер Криминология курсы оқып-үйренуде пайдаланып жүрген ғылыми әдебиеттерде, оқулықтар мен оқу құралдарында құқықтық терминология әлі де болса негізінен орыс тілінде берілген.

Ұсынылып отырған оқу- әдістемелік құрал бір жағынан осы тәріздес оқулықтың орнын толтыруды да мақсат етеді.

Оқу- әдістемелік құрал Криминология пәнінің оқу бағдарламасы негізінде, тиісті әдістемелік талаптарға сай жасалған.

1 КРИМИНОЛОГИЯНЫҢ МАЗМҰНЫ, ТАҚЫРЫБЫ ЖӘНЕ ӘДІСТЕРІ

- **Криминология нені зерттейді?**

Криминология(қылмыснама)- бұл қылмыс туралы ілім (латынның crime – «қылмыс» және гректің logos- «ілім»). Уақыт өте келе бұл сөздің мәні кең қарала бастады, және қазіргі кезде ол қылмыстық туралы ғылым ретінде түсініледі.

Қоғамдық ғылым ретінде, қылмыснама қылмыстық пен қандай да болсын байланыстағы әлеуметтік құбылыстардың және процестердің және оның пайда болу табиғатының кең түптерін оқып-таниды. Оқып-танитын қоғамдық құбылыстарының көптеген түріне қарамастан қылмыснаманың ғылым ретіндегі негізін оның пәні құрады, яғни ол дәл нені оқып-таниды деген сұраққа жауап.

Қылмыснама – бұл қылмыстықты әлеуметтік құбылыс ретінде зерттейтін, мәнін және оның көрінетін нысандарын, пайда болу заңдылығын, іс жүзінде болуын және өзгеруін; оның себебін және басқа детерминанттарын (олар құбылысты тудыратын олардың өмірде болуының байланысын нақты факторларды), қылмысты жасайтындардың жеке басын; қылмысты алдын алу шарттарының жүйесін әлеуметтік-құқықтық жалпытеориялық және қолданбалы ғылым.

Сонымен, қылмыснама пәнінің негізгі элементі ерекше әлеуметтік-құқықтық құбылыс ретінде қылмыстық болады. Бірақта қылмыстықтың өзі көлемімен (жағдайымен), қарқындылығымен (деңгейімен), динамикасымен, құрылымымен, зардаптарымен және басқа белгілерімен сипатталатын өте күрделі әлеуметтік құрылым болып көрінеді.

Қылмыснамамен шешетін екінші міндет қылмыстық неге пайда болды және іс жүзінде болатыны, оған не жарамды негіз болады, қылмыстықтың көздері неде деген сұрақтарға жауап беруге арналған, яғни қылмыстықтың қоғам өмірімен күрделі байланысын және оның қайшылығын анықтауға бағытталған.

- **Криминологияның пәні, мақсаттары, міндеттері мен функциялары қандай?**

Қылмыснаманың пәнінен оның мақсаты, міндеттері және функциялары шығады.

Қылмыснаманың теориялық мақсаты қылмыстықты оқып-тану және танудың қорытындысында болашақ ғылыми қызметінің нәтижесінің моделін құруда болады.

Практикалық мақсаты қылмыстық пен күресудің нәтижесін көтері бойынша ғылыми мінездемелерді және конструктивтік ұсыныстарды шығаруда көрінеді.

Қылмыснаманың перспективалы мақсаттары криминогендік факторларды жеңу және бейтарап қалдыру өз уақытында рұқсат ететін қылмыстықты алдын алудың әржақты және бұранды жүйесін құруда болады.

Жақынғы мақсаттар, ережеде, қылмыстықпен күресу облысындағы күнделік ғылыми және практикалық жұмысты іске асырумен байланысты, оның алдын алуымен, криминогендік жағдайдағы барлық өзгерістерге жедел және икемді құлақ салумен және бұл процеске сәйкес өзгерістер кіргізумен.

Қылмыснама ғылымының мақсаттарынан оның міндеттері шығады, оларға қатыстыруға болады:

Қылмыстық туралы объективтік және шындық білім алу, бұрын және қазірдегі оның көлемі (жағдайы), қарқындылығы (деңгейі), құрылымы және динамикасы;

- **Криминологияның құрылымы қандай?**

Қылмыснамалық ғылыммен алынған білімдер өзаралы жүйеге, екі негізгі блоктан – Жалпы және Ерекше бөлімдерден тұратын салынады.

Жалпы бөлім қылмыснаманың теориялық негіздерін қарастыруды кіргізеді. Ерекше бөлім – қылмыстардың бөлек түрлерінің қылмыснамалық сипаттамаларын оқып-тануды және оларды алдын алудың ерекшелігін. Қылмыснамалық білімдердің осындай құрылуы өте негізді болады, өйткені оқып-тану пәнінің жалпы теориялық негіздерін құшақтайды және қылмыснамалық ғылымның өз логикасын, сондай-ақ қылмыс топтарының және бөлек түрлерінің қылмыснамалық сипаттамасының ерекшелігін, оларды алдын алудың жолдары мен құралдарын.

- **Криминологияның ғылымдар жүйесіндегі орны қандай?**

XX ғасырдың басында қылмыснамалық проблематика қылмыстық құқықтық ішінде қаралған болатын. Бұл, қылмыснама қылмыстық құқықтың ішінде туындағаны бойынша аргументтелген, қылмыстық туралы ілім – қылмыстық құқықтық ғылымның аспектісі және қылмыснаманы қылмыстық құқықтық мазмұнынан алып тастау оны кепкен заңдылық догманы жасайды.

Шынында, қылмыснама және қылмыстық құқық кейбір жағдайда бір түсініктерді пайдаланады, мысалы «қылмыс», «жаза», «қылмыс құрамы», «қылмысты саралау» және басқалармен. Бірақта бұл мән-жай тек қылмыстық құқықтың және қылмыснаманың арабайланысы туралы куәландырады. Қылмыстық құқық көптеген жағдайларда да криминологиялық түсініктерді пайдаланады, бірақта криминология ғылымын кедейтпей және оның әлеуметтік тағайындауын кемітпей.

Қылмыснама жалпыда дербес құқықтық ғылым ретінде болмайды, құқықтық қатынастарды оқып-танымайды. Оның құқықтық жағы қылмыстықты әлеуметтік құбылыс ретінде қарастыра отырып, ол қылмыстық заңда берілетін қылмыстық жүріс-тұрыстың құқықтық құрылымында негізделенуі болады. Сол кезде қылмыстықты, қылмыскердің жеке басын зерттеуге кең әлеуметтік жол оған сипатты. Сондықтан, қылмыснамамен қылмыстық құқықтың байланысына көзіміз жетеді, бірақ ол қылмыснаманың ғылым ретіндегі дербестілігін жоққа шығармайды.

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША ҚАЙТАЛАУ-ПЫСЫҚТАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ**1-гlossарий**

Рет №	Ұғымдар	Мазмұны
1	Криминологияның тақырыбы	
2	Қылмыстық құқықтық қатынастар	
3	Криминологияның құрылымы	
4	Криминологияның пайда болуы және дамуы	
5	Криминология дегеніміз	
6	Криминологияның басқа заң ғылымдарынан ерекшеліктері	
7	Криминологияның шетелдерде және Қазақстанда дамуы	
8	Криминологияның методологиясы	

1-тест тапсырмасы

1.Криминология-бұл әлеуметтік-құқықтық және қолданбалы ғылым:

- A) Жаратылыстану ғылымы;
- B) құқықтық нормалар жүйесі;
- C) тарихи өтпелі құбылыс;
- D) құқықтық нормалар теориясы;
- E) қылмыстың жасалу механизмі.

*****

2.Криминологияның бір элементі:

- A) құбылысты заңдылық көмегімен ашу тәсілдері;
- B) қылмысты саралау;
- C) қылмыстылық;
- D) құқықтану;
- E) криминогендік.

*****

3.Криминология ғылым ретінде қай уақытта қалыптасты:

- A) 19 ғ., I жартысында;
- B) 17 ғасырда;
- C) 18 ғ., I жартысында;
- D) 20 ғ., басында;
- E) Революцияға дейінгі Ресейде.

*****

4.Криминология өз алдына жеке ғылым болғанша, қай ғылымның құрамында болды:

- A) криминалистика;
- B) әлеуметтану;
- C) қылмыстық құқық;
- D) қылмыстық-атқару құқығы;
- E) философия.

*****

5. Криминология пәні оның жай-күйіне байланысты қандай түрге болып бөлінеді:

- A) қылмыс және қылмыстылық;
- B) қылмыстылық және қылмыскердің тұлғасы;
- C) қылмыстылық және криминогендік;
- D) қылмыстылық және көпшілік;
- E) қылмыс және жаза.

*****

6. Криминологиядағы антропологиялық зерттеудің негізін салған кім:

- A) Гуров;
- B) Галль;
- C) Аристотель;
- D) Платон;
- E) Жадбаев.

*****

7. Криминологияның ерекше бөліміне мыналар кіреді:

- A) қылмыстың ерекшелігі және оны саралау әдістері;
- B) қылмыс сипаттамасы және онымен күрес шаралары;
- C) басқа заң ғылымдарымен байланысы;
- D) қылмыстық әрекеттерге көзқарас және онымен күрес шаралары;
- E) қылмыстың түр, типі, тобына қарай қабылданған пәндердің элементі.

*****

8. Криминология ғылымының негізгі мақсаты мен міндеті:

- A) қылмыстылықтың шынайы бейнесін және оның даму тенденцияларын бейнелеу;
- B) барлық қылмыстылықты түсіндіру;
- C) пәнге криминология негізінде нормативтік актілерді сараптау;
- D) дұрыс жауабы жоқ;
- E) A), B), C).

*****

9. Криминологияның негізгі элементтері болып табылады:

- A) қылмыстың түсінігі;
- B) қылмыстылықтың профилактикасы мен алдын алу, қылмыскердің тұлғасы, қылмысты зерттеу әдістері;
- C) қылмыстылық, қылмыстың себебі мен жағдайлары, алдын алу мен қылмыс профилактикасы;
- D) құрбан болушының тұлғасы, қылмыскердің тұлғасы;
- E) құрбанның позициясы мен рөлі, жеке профилактика.

*****

10. Криминология мына қоғамдық ғылымдармен өте тығыз байланысты болып келеді:

- A) психология;
- B) социалогия;
- C) политология;
- D) философия;
- E) A), B), C), D).

*****

11. Ғылыми-тәжірибелік қатынас деңгейінде криминология ... бөлінеді:

- A) жалпы және ерекше бөлім;
- B) криминология пәнін құрайтын төрт элемент;
- C) қылмыстылықтың алдын алуды қамтитын әдістер;
- D) әлеуметтік-экономикалық және әлеуметтік-демографиялық;
- E) ұйымдасқан және кәсіби.

*****

12. Криминологияда динамикалық әдіс ... қолданылады:

- A) әлем жүйесінің философиялық түрі;
- B) қылмыстың себептерін түсіндіру;
- C) жалпы статистикалық заңдылықтарды қалыптастырады;
- D) қылмыстың даму заңдылықтарын анықтау;

Е) теориялық және эмпирикалық мәліметтерге ие бағалар.

*****

13.Криминологиядағы әдіснама:

- А) қылмыстың алдын алуды ғылыми қамтамасыз ету;
- В) зерттеу әдістерінің жиынтығы;
- С) қылмыстылық жағдайын сипаттайтын көрсеткіштер кешені;
- Д) заң шығарушылық және заң қолданушылықта әлеуметтік процестерді басқару;
- Е) мотивация сатылары және шешім қабылдау.

*****

14. Қылмыстылықтың алдын алудағы бірден бір принцип:

- А) барлығының заң және сот алдындағы тең құқылығы;
- В) қылмыстық құғындаудың экономиясы;
- С) гуманизм;
- Д) алтернативтік;
- Е) А),В),С), D).

*****

15.Криминологиялық оқу әдіснамасы ... қолданылады:

- А) логикалық оқу;
- В) психологиялық;
- С) әлеуметтік оқу;
- Д) қызметтік оқу;
- Е) диалектикалық-материалдық оқу.

*****

16. Криминологиядағы әдіс:

- А) қылмыстылық туралы оқу;
- В) тергеу тәсілдері;
- С) қылмыстылық жағдайын сипаттайтын көрсеткіштер кешені;
- Д) қылмыстылықтың заңдылықтары;
- Е) қылмыстылық себебінің спецификасы мен дамуы.

*****

17.Қылмыстылықтың алдын алуда мыналар көрсетіледі:

- А) экономикалық;
- В) жүйелік;
- С) мемлекеттік;
- Д) кәсіби;
- Е) арнайы.

*****

18.Криминологиядағы қылмыстылық-бұл:

- А) “болезнь духа”-“жан ауруы”;
- В) заң тыйым салған әрекеттер;
- С) қылмыс жиынтығынана түзілетін қылмыстық-құқықтық сипаттың көпшілік, әлеуметтік құбылысы;
- Д) негативті құбылыс;
- Е) дұрыс жауабы жоқ.

*****

19. Қылмыстың латенттік бөлімі:

- A) қылмыстың құқық қорғау органдарында тіркелген жиынтығы;
- B) барлық жасалған қылмыстың жиынтығы;
- C) барлық жауаптар дұрыс;
- D) жасырын және жасырын емес қылмыстар;
- E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

20. Жасырын (табиғи) латенттік:

- A) қылмыс құрамының қатыспауынан тоқтатылған қылмыс;
- B) айыпталған үкім жасалған қылмыстар;
- C) күтпеген жерден жасалған қылмыстар;
- D) құқық қорғау органдарына белгісіз қылмыс;
- E) жағдайға байланысты жасалған қылмыстар.

*****

Жауап парағы

Вариант № _____

Пәннің аты: _____

Қылмыстық құқық және процесс кафедрасы

1. Студенттің аты-жөні _____

2. Тобы _____

3. Студенттің қолы _____

Сұрақтың нөмірі	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Студент таңдаған жауап-вариант																					

Дұрыс жауаптың саны _____

Бағасы _____

Оқытушының қолы _____

2 КРИМИНОЛОГИЯНЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҢ НЕГІЗДЕРІ

- **Криминологияның негізгі зерттеу әдістері қандай?**

Қылмыснама ғылымының әдістерінде олардың көмегімен қылмыснама пәніне кіретін құбылыстардың мазмұны мен нысандары, заңды жолдары ашылатын әдістер мен құралдардың жиынтығы түсінеді.

Қылмыснаманың әдісі оның пәнімен тығыз байланысты және оларды диалектикалық арабайланыста қарау қажет. Қылмыснамамен оқып-танылатын проблемалар терең және жеткілікті толық тек диалектиканың негізінде зерттелуі мүмкін – танудың бүкілжалпы әдісінде. Әлеуметтік құбылыстардың танылуы, қарама-қарсылықтың бірлігі мен күрестілігі, санның сапаға көшуі, себептілік пен салдар және т.б. философияның негізгі заңдары мен категорияларын пайдалану, криминологиямен оқып-танылатын құбылыстар мен процестердің мәніне тереңдеу кіруге мүмкіншілік береді.

- **Криминологияның жалпы әдістері дегеніміз не**

Жалпы ғылыми әдістер формальды логиканы, яғни талдау мен синтезді, индукцияны, дедукцияны, қорытындылауды, абстрагиялауды, болжауларды шығару және т.б. кіргізеді.

Талдау мен синтез өзімен бүтінді бөлімдерге бөлу және бүтінді бөлімдерден жинаудың практикалық немесе сезімді процестерін көрсетеді. Талдау бүтіннің бөлек бөлімдерін оқып-тануға, олар барлық бөлімдерге лайықты болатын қатынастарды ашуға, және ,сонымен оқып-танылатын объектінің пайда болу ерекшелігін және дамуын сезінуге көмектеседі. Синтездің жолымен зерттелетін құбылыс бір тұтас ретінде оның байланыстары мен бөлімдерінің барлық көптілігінде сезімде қайталанады.

Индукция – бұл білімнің бірлі-жарым тұжырымдардан жалпы ережелерге жылжуы. Толық және толық емес индукцияны бөледі. Бірінші жағдайда құбылыстың класстары туралы қорытындыны осы класстың барлық құбылыстарын қарастыру негізінде алады. Екінші жағдайда осы класстың тек кейбір құбылыстарын қарастыруда жасалады. Ғылым практикасында ең көптегенде толық емес индукция қолданылады. Индукциямен дедукция үзіліссіз байланысты, және бұл байланыс талдау мен синтездің байланысы сияқылды қажетті.

Дедукция деп логика заңдары негізінде жасалатын және шындық сипатын алатын жіберулерден шығарылатын салдар немесе дәлелдемелер түсініледі.

- **Криминологияның арнайы зерттеу әдістері дегеніміз не**

Қылмыснамалық зерттеудің арнайы әдістеріне қылмыстық және соттылық туралы статистикалық деректерді, қылмыскердің жеке басын арнайы және психологиялық зерттеуі, оны тестілеу, қылмыстық істердің әртүрлі санаттарын оқып-тану, сонан кейінгі материалдарды статистикалық қорытуымен, қылмыстық, оның себептері және онымен күресу шарттары

туралы әртүрлі әлеуметтік қоғамдардың және топтардың пікірлерін оқып-тану, арнайы бағдарламалар бойынша қылмыснамалық зерттеулер, ал сондай кешенді қылмыснамалық зерттеулер жүргізудің социологиядағы және психологиядағы белгілі әдістер мен әдістемелер жатады.

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША ҚАЙТАЛАУ-ПЫСЫҚТАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ**2-гlossарий**

Рет №	Ұғымдар	Мазмұны
1	Криминологияның құрылымдық элементтерінің сипаттамасы	
2	Криминологиядағы негізгі әдістер	
3	Криминологиядағы анализ	
4	Криминологиядағы синтез	
5	Криминологиядағы индукция	
6	Криминологиядағы дедукция	
7	Криминологиядағы арнайы әдістер	
8	Криминологиядағы статистикалық жүйелеу	

2-тест тапсырмасы

1. Жасырылған латенттік:

- A) күтпеген жерден жасалған қылмыстар;
- B) құқық қорғау органдарына белгісіз қылмыс;
- C) құқық қорғау органдарына белгілі, бірақ статистикада көрсетілмеген қылмыстар;
- D) жасалған қылмыстардың жиынтығы;
- E) қылмысты ашу.

*****

2. Латенттіктің себептері:

- A) жәбірленушінің әділ сотқа жүгінуге құлықсыздығы;
- B) қылмыс туралы арыздарды шын мәнінде қарамау;
- C) бірінші жасалған қылмысқа карточка толтырмау;
- D) қылмыстық әрекетке дұрыс баға бермеу;
- E) барлық жауаптар дұрыс.

*****

3. Күшпен көрсетілген тұрмыстық қылмыстардың профилактикалық формасы:

- A) реальды;
- B) ұзаққа созылған;
- C) ұжымдық;
- D) әкімшілік;
- E) пәндік.

*****

4. Қылмыстылықтың құрылымы-бұл:

- A) қылмыстылық байланысы және қылмыс тобы;
- B) берілген уақыт аралығында қылмыстылыққа дәлелдердің өзгеруі;
- C) уақыт аралығында аз өзгеріске ұшыраған элементтер тәртібі;
- D) қылмыстылық индексі;
- E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

5. Белгілі бір территорияда, белгілі бір уақытта жасалған, қылмыс болып табылатын, қылмыстық-құқықтық сипатқа ие, тарихи өзгермелі әлеуметтік құбылыс:

- A) қылмыстылық динамикасы;
- B) қылмыстылық;
- C) криминология пәні;
- D) латенттік қылмыстылық;
- E) қылмыстылықтың алдын алу.

*****

6. 100 мың көлемінде халқы бар белгілі бір территорияда, белгілі бір уақытта жасалған, тіркелген қылмыс саны:

- A) құрылымдық қылмыстылық;
- B) қылмыстылық динамикасы;
- C) латентті қылмыстылықтың индексі;

- D) қылмыстылықтың сапалы көрсеткіші;
E) қылмыстылықтың деңгейі мен коэффициенті.

*****

7. Латентті қылмыстылық ... бөлінеді:

- A) табиғи және жасанды;
B) жасырын, жасырынған, жасырын емес;
C) табиғи, жасанды және шекаралық жағдайлардағы латенттік;
D) табиғи, жасанды және жасырын емес;
E) жасырын және ашылған.

*****

8. Криминология қылмыскердің тұлғасын ... үшін зерттейді:

- A) қылмыстық мінез-құлық жасаушы тұлғаның сипатын түсіндіру;
B) қылмыстың алдын алу және профилактика жүргізу шаралары;
C) қылмыстық мінез-құлық мотивін түсіну;
D) A), B), C);
E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

9. Қылмыскердің әлеуметтік-демографиялық құрамына ... қатысты:

- A) жасы;
B) жанұя жағдайы;
C) тұратын орны;
D) жынысы;
E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

10. Көрестілген қылмыскерлердің қай типін криминологияда бөліп көрсетеді:

- A) тұрақсыз;
B) сұм;
C) кездейсоқ;
D) жағдайшыл;
E) барлық аталғандар.

*****

11. Қылмыстылықтың алдын алудың бір сатысы:

- A) бұрмалау;
B) жеке жұмыс;
C) арнайы үйрету;
D) жазалау шаралары;
E) жаза.

*****

12. Қылмыскерді криминологиялық тергеу ... сәтінен басталады:

- A) қылмыс туралы ой пайда болғаннан бастап;
B) тұлғаның қылмыс жасауынан;
C) қылмысты мойындауынан;
D) тұлғаның қылмыс үстінде мойындауы;
E) барлық жауаптары дұрыс.

*****

13. Жағдайшыл қылмыскер-бұл:

- A) қалыптасқан жағдайда қылмыс жасаушы тұлға;
- B) қызметтік-дүниеқорлық қылмыс жасаушы тұлға;
- C) қылмысты алғаш жасаушы тұлға;
- D) алғаш рет ауыр қылмыс жасаушы тұлға;
- E) аласапыран уақытты пайдалан отырып қылмыс жасаушы тұлға.

*****

14. Қылмыскердің зорлықшыл түрі:

- A) дүниеқорлық бағыттағы;
- B) өз жақындарының қажеттілік артықшылықтарынақарай бағыттау;
- C) адамзат тұлғасына негативті-ұстанымсыз қатынас;
- D) өзінің азаматтық және еңбек міндеткерлігіне ұстанымсыз қатынаста болу;
- E) жанұялық міндеттерге бағытталған негативті көзқарас

*****

15. Ұйымдасқан қылмыстылықтың белгісі:

- A) құқық қорғау органдарына көмек бермеу;
- B) пассивтілік;
- C) өжеттілік;
- D) жүйелілік;
- E) барлық жауаптар дұрыс.

*****

16. Виктимология бұл-:

- A) қылмысты ашу туралы ғылым;
- B) құқықтану туралы оқу;
- C) қоғамдық қауіпсіздік туралы ғылым;
- D) қылмыс туралы оқу;
- E) құрбан туралы оқу.

*****

17. Қылмысты жасау себебі мен оны қалыптастыратын мүмкіндіктерді сипаттайтын құбылыс ... деп аталады:

- A) нақты өмірлік жағдайлар;
- B) тұлғаның жағымсыз комплекстері;
- C) қылмыстылық шарттары;
- D) экономикалық детерминант;
- E) қылмыс профилактикасы.

*****

18. Қылмысқа қатыстылықтың белгілері:

- A) жалпы және жеке;
- B) бірінші сатылы және екінші сатылы;
- C) жалпы және объективті;
- D) объективті және субъективті;
- E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

19. Криминогендік детерминант –бұл:

- A) адамның әлеуметтік-белгілі қасиеттерінің өзара байланысының жиынтығы;

- В) себептер мен шарттар комплексі;
- С) әлеуметтік құбылыстар мен процестердің негативті жүйесі;
- Д) бағыттаудың негативті жүйесі;
- Е) қылмыстылықтың әлеуметтік әр түрлі факторлармен жүйелі байланысы.

*****

20. Күшпен көрсетілген тұрмыстық қылмыстардың профилактикалық формасы:

- А) кейінгі қалдырылмайтын;
- В) реалды;
- С) ұжымдық;
- Д) әкімшілік;
- Е) коммуникативті.

*****

Жауап парағы

Вариант № _____

Пәннің аты: _____

Қылмыстық құқық және процесс кафедрасы

1. Студенттің аты-жөні _____

2. Тобы _____

3. Студенттің қолы _____

Сұрақтың нөмірі	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Студент таңдаған жауап-вариант																				

Дұрыс жауаптың саны _____

Бағасы _____

Оқытушының қолы _____

3 КРИМИНОЛОГИЯНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ ДАМУЫ

- **Криминологияның ғылым ретінде қалыптасуы.**

Қылмыснаманың ғылым ретінде тууы қоғамның қылмыстыққа қарсылық көрсетуінің мұқтаждығы өсуімен байланысты, 1885 ж. итальян ғалымы Р.Гарофалоның кітабі шығуымен байланысты.

Бірақта қылмыстықтың мәні туралы идеялар, оның себептері, қылмыстарды алдын алу адамзат қоғамын әрқашан қызықтырған болатын, ол туралы бұл мәселелер туралы әжеттегі ой-пікіршілердің (Платон, Аристотель), Қайта туу дәуірінің (М.Лютердің, Дж.Локктың), Ағарту (Монтескье, Руссо ж.б.), капитализмнің құрылуы және дамуы (Ч.Ломброзо, Кетле ж.б.) көптеген пікірлері куәландырады.

Көптеген теориялардың және ғылыми көз қарастың талдауы үш негізгі бағыттарды көрсетуге негіз береді (классикалықты, антропологиялықты және социологиялықты), олар бойынша ақырғы сәтте қылмыснаманы дербес ғылым ретінде құруға рұқсат берген, қылмыснамалық идеялар тарихи дамылған.

- **Негізгі алғашқы криминологиялық мектептер.**

Классикалық қылмыснамалық мектептердің өкілдері (Беккариа, Бентам, Горвард, Лист, Фейербах ж.б.) XVIII-XIX ғасырлардың өзінде қылмыстықтың теологиялық түсінігін қайратты жоққа жығарған, жан түршігерлік, шайтандық бастау ретінде. Олардың пікірі бойынша, қылмыс – адамның сезімді әрекетінің салдары, ол еріктің толық бостандылығын ала отырып, өз әрекетінің болжауларын таңдай іске асырады. Осы таңдау адам өмірдің адамгершілік ережесін қанша ұғынғанына байланысты болады.

«Классиктердің» көптеген идеялары қазіргі қоғамда да анықталған маңызын сақтайды. Сондай, уақытпен сынақты Беккарианың қылмыс пен жазалаудың арасындағы жеткілікті қажеттілігі; жазалаудың алдында қылмысты алдын алу болатыны және т.б. ережелер шыдады.

Классикалық мектептің маңызды жеткіліксіздіктері анықталған итермелеуді қылмыснамалық теориядағы антропологиялық бағытқа берді, оның бірінші өкілі ретінде итальяндық түрме психиатр-дәрігері Ч.Ломброзо болды.

Ч.Ломброзомен қылмыс жасаған адамдардың жеке басын, организмін зерттеу, туынына қылмыскер аталатын теорияны құраға әкелді. Осы теорияның негізгі идеялары келесі жағдайларға жатады: ерекше табиғи тип болатын қылмыскермен бола алмайды, ал туады; қылмыстықтың себебі қоғамда жаратылмайды, ал қылмыскердің өзінде; туындаған қылмыскерге ерекше физиологиялық, психологиялық, сондай да анатомиялық қасиеттер сипатты.

- **Криминологияның социологиялық мектебінің ерекшелігі неде?**

Биологиялық бағытымен бірге қылмыснаманың социологиялық мектебі пайда болды, оның негізболушысы Кеиле өзінің факторлар теориясымен болады.

Бұл теория қылмыстықтың статистикалық талдау нәтижелерін қорытындылауда негізделген. Кетлемен құрлан оның негізгі постулаты, қылмыстық, қоғамның бұйымы ретінде анықталған статистикалық бекітілетін заңды жолдарына бағынады, ал оның өзгеруі әртүрлі факторлардың әрекеттеріне бағынады: әлеуметтік (жұмыссыздық, бағалардың деңгейі, тұрғын үймен қамтамасыздығы, соғыстар, экономикалық кризистер, алкогольді ішу және т.б.); жекелік (жынысы, жасы, тегі, психофизикалық аномалиялар); физикалық (географиялық орта, ауа райы, жылдың уақыты және т.б.).

Факторлардың көптілігі теориясы қылмыстықтың себептік кешені туралы көз қарасты кеңітті және тереңдетті және сонымен қылмыснаманы байытты. Оның жеткіліксіздігі сол немесе басқа факторлардың маңыздылық сатысы туралы біртұтас көз қарастың, оларды қылмыстықтың себептері мен шарттарына жатқызу критерияларының болмауында.

• **Криминологияның кеңестік дәуірінде және Қазақстанда дамуы.**

Қазіргі Қазақстанның қылмыснамасының негізінде кеңес, ресей және қазақстанның ғалымдарының жұмыстары жатады. XVIII ғасырда Ресейдің белгілі қоғам қайраткері А.Н.Радищев қылмыстықты және оның себептерін статистикалық қараудың конструктивті әдісін ұсынды. XIX ғасырдың басында кісі өлтірудің және өзін өзі өлтірудің қылмыстық статистиканың негізінде терең зерттеуді К.Ф.Гофман өткізді.

Қылмыстықты қылмыстық-құқықтық проблематикасымен тығыз байланыста белгілі заңгерлер И.Я.Фойницкий, Г.Н.Тарновский, Н.С.Таганцев ж.б. қарастырған. Онда қылмыстықты түсіну, объективті себептері бар, әлеуметтік құбылыс ретіндегісіне көңіл аударылады.

XX ғасырдың 30-шы жылдарының ортасына дейін кеңес мемлекетінің жағдайында М.Н.Гернет, А.А.Жижиленко, С.В.Познышев ж.б. қылмыстық құқықтың және қылмыснаманың проблемаларын құра берді.

30-шы жылдардың ортасынан 60-шы жылдардың басына дейін елде қылмыснамалық зерттеулер тоқтатылды. Социалистік қоғамға объективтік мәнді қылмыстықтың себептері болмауы туралы, оларды репрессиялық шаралармен жою саяси ұсыныс орын алды. Нәтижесінде қылмыснама жоғары сараланатын заңгерлер дайындау бағдарламасынан оқу пәні ретінде алынып тасталды.

Тек 60-шы жылдардың басында көптеген жылдардан кейін қылмыснама проблемалары бойынша бірінші басымдар пайда болды. Мұнда ерекші рольді заңгер-ғалымдар И.И.Карпец, В.Н.Кудрявцев, А.А.Герцензон, А.Б.Сахаров, Б.С.Утевский, С.С.Остроумов, Н.Ф.Кузнецов ж.б. орындады.

1963 жылы қылмыстықтың себептерін оқып-тану бойынша және алдын алу шараларын жасау Бүкілодақтық институт құрылды (қазірде - Ресей Федерациясын Бас Прокуратурасы жанындағы заңдылықты бекіту және құқықтәртіпті бекіту проблемаларының ҒЗИ). 1964 жылдан бастап қылмыснама қайтадан еліміздің заң жоғары оқу орындарында оқытылу басталды, оқулықтар, оқу құралдары басылуы, терең ғылыми зерттеулер басталды.

Қазақстандық қылмыснамасының дамуына көптеген үлесті У.С.Джекебаев, Р.Т.Нуртаев, И.Каиржанов ж.б. сияқылды ғалымдар кіргізді.

Қазіргі қазақстандық қылмыснама қоғамның шындығын есептеп белсенді дамып жатыр, салмақты үлесін қылмыстықпен күресудің мемлекеттік саясатың іске асыруға кіргізеді.

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША ҚАЙТАЛАУ-ПЫСЫҚТАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ

3-гlossарий

Рет №	Ұғымдар	Мазмұны
1	Криминологияның ғылым ретінде қалыптасуы	
2	Негізгі криминологиялық мектептер	
3	Криминологиядағы социологиялық мектеп	
4	Криминологиядағы негізгі теориялар	
5	Криминологияның кеңестік дәуірде дамуы	
6	Криминологияның Қазақстанда дамуы	

3-тест тапсырмасы

1. Нақты қылмыстың жағдайлары – ол:

- A) қылмыстылықтың қалпын және оның динамикасын мінездейтін көрсеткіштердің жиынтығы;
- B) басымды, ойланған және бағаланған қанағаттануға жататын қажеттілік;
- C) себептің құрылуына және әрекетіне жағдай жасаған құбылыстар және процестер;
- D) адамның бір – бірімен байланысты әлеуметтік – маңызды қасиеттерінің тұтастық жиынтығы;
- E) қылмыстық мінез – құлқында типтіліктің бөлінуі.

*****

2. Қылмыстық әрекетінің ниеттілігі – ол:

- A) қылмысқа итергіш ниеттілігінің жүйесі, оның реттеушісі;
- B) кінәлі тұлғаның өзімен жасалған жағдайлар;
- C) алкогольмен қиянат ету және моральдық бейбастық;
- D) объективтік жағдайлары болатын анықталған жиынтығы;
- E) детерминация процестерді және қылмыстылықтың себептілігін жою жөнінде шаралар жүесі.

*****

3. Қылмыстылықты алдын – алу субъектілері:

- A) еңбектік ұжымдар;
- B) бөлек азаматтар;
- C) мемлекеттік органдар;
- D) мекемелер;
- E) A), B), C), D).

*****

4. Көлемі бойынша ескерту жұмысы жүзеге асырылады:

- A) бөлек әлеуметтік топтардың шекараларында;
- B) бүкіл қоғамның масштабында;
- C) жеке профилактика жоспарында;
- D) мемлекет масштабында;
- E) бәрі дұрыс.

*****

5. Қылмысты ескертудің экономикалық шараларға шатады:

- A) құқық бұзушыға әрекет жасау үшін премиялардан босату және басқа экономикалық санкцияларды қолдану;
- B) еңбектік және тұрмыстық жағдайлардың жақсарлануы;
- C) мемлекеттік аппарат қызметінің жетілдіруі;
- D) азаматтардың өмір деңгейін материалдық жағдайының жоғарлануы;
- E) қоғамның дамуы және сауықтырудың түрлі бағдарламаларды дайындау кезінде консультант ретінде криминологты тарту.

*****

6. Қылмыскердің жеке басын зерттеудің негізгі сатылардың бірі:

- A) арнайы;

- В) басты;
- С) жалпы әлеуметтік;
- Д) бірегей;
- Е) жеке.

*****

7. Қылмыскердің жеке басы құрылымында келесі қасиеттер бөлінеді:

- А) әлеуметтік – демографиялық;
- В) қылмыстық – құқықтық;
- С) қоғамдық өмірдің түрлі орталарында әлеуметтік белгілердің байқалуы;
- Д) өнегелік қасиеттер және психологиялық ерекшеліктері;
- Е) жоғарыда бәріде көрсетілгендер.

*****

8. Дәлелдеудің жіктелуіне жатады:

- А) пайдақорлық дәлелденуі;
- В) анархистік – жеке басты дәлелденуі;
- С) жеңілтектік – жауапсыз дәлелденуі;
- Д) «қорқақтық - қажырсыздық» дәлелденуі;
- Е) жоғарыда бәріде көрсетілгендер.

*****

9. Қылмыстылықты ескерту субъектілері:

- А) рулық, топтық;
- В) мамандырылған, қатысты мамандырылған, мамандырылмаған;
- С) жоғары, жалпы, қатарлы;
- Д) тікелей, арнайы, топтық;
- Е) А), В), С), D).

*****

10. Қылмыстылықты ескерту – ол:

- А) қылмыстылықтың қалпын мінездейтін көрсеткіштердің жиынтығы;
- В) негативтік әлеуметтік құбылыстардың және процестердің жүйесі;
- С) қылмыстылықтың себептеріне және жағдайларына мақсатты әрекет жасау;
- Д) қылмысты ашу жөнінде ғылым;
- Е) құжаттардың немесе нақты қылмыстық қызметтің зерттелуі және бағалаудың сай болуы.

*****

11. Қолдану масштабы бойынша ескерту шараларды ажырату:

- А) жалпы, ұжымдық, аймақтық;
- В) топтық, масштабтық;
- С) топтық, арнайы, мемлекеттік;
- Д) бөлек объектілерге немесе микротоптарға жататын жалпы мемлекеттік, жеке;
- Е) қоғамдық және жеке.

*****

12. Қылмыстылықты ескерту өлшемдері мазмұны бойынша бола алады:

- А) экономикалық;
- В) саяси;

- C) әлеуметтік және мәдени – тәрбиешілік;
- D) ұйымдастырушы – басқармашылық және құқықтық;
- E) A), B), C), D).

*****

13.Криминологиялық болжамдардың мерзімдері:

- A) орта мерзімді;
- B) жылдық;
- C) бір күнделікті;
- D) жарты жылдық;
- E) жоғарыда аталғандар.

*****

14.Экстраполирование – ол:

- A) негативті ықпал етуінің шектетуі;
- B) статистикалық қатарларды құрастыруы;
- C) құрбан туралы ілім;
- D) қылмыстылықтың болашақта дамуының өткен және қазіргі тенденцияларды болжау;
- E) қылмыстық репрессияларды үнемдеу және қоғамдағы сотталғандардың үлес салмағының төменденуі.

*****

15.Көлемі бойынша профилактикалық шаралардың жіктелуі:

- A) идеологиялық;
- B) жалпы;
- C) демографиялық;
- D) әлеуметтік;
- E) арнайы.

*****

16.Криминологиялық болжам – ол:

- A) белгілі бір сұрақ бойынша топ сарапшылардың баяндайтын ой – пікірі;
- B) қылмыстылықтың болашақтағы қалпы және профилактиканың мүмкіндігі туралы ықтимал пікір;
- C) нақты құқық бұзушылықтың себептерін және жағдайларын анықтау;
- D) әрекеттердің жылдық жоспары;
- E) жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелерін болжау.

*****

17.Болжауды тағайындау – ол:

- A) қылмыстылықпен күресудің мақсаттарын және есептерін құрастыруы;
- B) қылмыстылықпен күресу бойынша қызметті жоспарлау;
- C) болашақта болуы мүмкін негативті құбылыстардың әлсіреуі;
- D) қылмыстылықтың позитивтік тенденцияға жағдай жасау;
- E) саяси элитаның бөлімін криминализациялау.

*****

18.Криминологиялық болжамдаудың әдістеріне жатады:

- A) қылмыстылық көрсеткіштердің түрлендіру әдісі;
- B) орташа өлшемдер әдісі;

- C) экстраполирование;
- D) факторлық әдіс;
- E) қарқындылық әдіс.

*****

19. Сараптамалық бағалар – ол:

- A) құқықтық статистиканың тарауы;
- B) қылмыстылықты зерттеудің әлеуметтік әдісі;
- C) анық сұрағы бойынша топ сарапшылардың айтылатын пікір;
- D) қылмыстылықты ескертудің шарасы;
- E) қылмысты жасаудағы жәбірленушінің маңызын және ролін зерттейді.

*****

20. Қылмыстылықты ескерту қағидаларының бірі:

- A) заң мен сот алдында барлығының теңдігі;
- B) қылмыстық репрессияларды үнемдеу қағидасы;
- C) заңдылық;
- D) кінәлік және жеке жауаптылық қағидасы;
- E) дұрыс жауап жоқ.

*****

Жауап парағы

Вариант № _____

Пәннің аты: _____

Қылмыстық құқық және процесс кафедрасы

1. Студенттің аты-жөні _____

2. Тобы _____

3. Студенттің қолы _____

Сұрақтың нөмірі	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Студент таңдаған жауап-вариант																				

Дұрыс жауаптың саны _____

Бағасы _____

Оқытушының қолы _____

4 ҚЫЛМЫСТЫЛЫҚ ЖӘНЕ ОНЫҢ НЕГІЗГІ СИПАТТАМАЛАРЫ

- **Қылмыстылық деген не?**

Қылмыстылық жалпы-әлеуметтік жағдайлардың ерекшеліктеріне бағынышты заңды құбылыс, сонымен қатар, жекелеген қылмыстар белгілі бір жағдайға байланысты туындап және кездейсоқтық сипатқа ие болады.

Қылмыстылықтың дербестігі, оны құрайтын жекелеген қылмыстарға байланыстылығы оның мазмұнынан, сондай-ақ, оның қоғамға қауіптілігінен байқалады. Н.Ф.Кузнецованың «қоғамға қауіптілік» белгісінің «қылмыстылық» ұғымының анықтамасына енгізілмеген дегеніне келісуге болмайды. Қоғамға қауіптілік - осы құбылыстың әлеуметтік мәнін көрсететін қылмыстылықтың ең негізгі белгілерінің бірі. Мұнымен бірге, ол жекелеген қылмыстың қоғамдық қауіптілік «қосындысына» қосылмайды, дербес мазмұн мен мағынаға ие болады. Айта кету керек, әлеуметтік жағдай ғана қылмыстылыққа әсер етпейді, сол сияқты, қылмыстылық та әлеуметтік жағдайға кері әсерін тигізеді.

Кейбір ғалымдар қылмыс пен қылмыстылыққа сапасы жағынан әр қилы құбылыс деп қарау жөнінде пікір айтады. Мұндай тұжырыммен келісуге болмайды, өйткені мүлдем ойлар қылмыс пен қылмыстылықтың арасындағы байланыстарды үзіп, оны жоққа шығарады және осы ұғымдарды абстрактілі теорияға айналдыруға итермелейді.

- **Қылмыстылықтың сандық және сапалық ерекшеліктері қандай?**

Қылмыстылық сандық және сапалық қасиеттермен сипатталады. Қылмыстылықтың сандық көрсеткіштері деңгейі мен қозғалысы (динамикасы) болып табылса, сапалығы - оның құрылымы болып табылады. Бұл көрсеткіштер бір-біріне байланысты әрі бір-біріне бағынышты. Осылардың біреуі өзгерсе, жалпы қылмыстылықты тұтастай өзгеріске ұшыратады.

Қылмыстылықтың бәріне бірдей сипаттама - олардың жай-күйі.

Қылмыстылықтың жай-күйі бұл белгілі бір аумақта, белгілі бір уақыт аралығында жасалған қылмыстардың және оларды жасаған адамдардың сандық көрсеткіші.

Қылмыстылықтың нақты жай-күйі көп жағдайда мәлім бола эермейді, өйткені қылмыстардың біраз бөлігі көбінесе тіркелмей қалады. Қылмыстылықтың мұндай көлеңкеде қалып қоятын жай-күйі шетелдік криминологтар үшін оны «күңгірт есеп» деп атауына негіз болды. Қылмыстылықтың есепке, яғни, тіркеуге енгізілмей қалған бөліктері латентті, яғни, жасырын қылмыстылық деп аталатын болды.

Қылмыстық статистика мәліметтері бойынша қылмыстылықтың жай-күйіне баға берген кезде осы жоғарыда айтылған мәселені естен шығармау керек.

Сонымен бірге, қылмыстылықтың деңгейін нақтырақ анықтау үшін барлық халықты санамай-ақ, қолданыстағы заңнамаларға сәйкес жасаған

қылмыстары үшін жауапқатартылады-ау деген белгілі бір жастағы адамдар тобын ғана алуға болады.

- **Қылмыстылықтың құрылымы деген не?**

Қылмыстылықтың құрылымын анықтаудың негізгі бірнеше жолдары бар.

Біріншіден, қылмыстылыққа кеңістік-уақыттық құрылым тән. Қылмыстылықты құрайтын іс-әрекеттер қалай дегенмен белгілі бір кеңістікте және белгілі бір уақытта (мысалы, тәуліктің мезгілі, аптаның күні және басқа) жасалады.

Екіншіден, қылмыстылықтың құрылымын іс-әрекеттердің қауіптілігінің әр қилы дәрежесін негізге ала отырып ашуға болады. Осыған байланысты қылмыстылықтың аса ауыр қылмыс, ауыр қылмыс, орташа ауырлықтағы қылмыс, онша ауыр емес қылмыс сияқты элементтерін айырып көрсету негізге алынады.

Үшіншіден, қылмыстылық құрылымында қылмыстық қол сұғу объектісі мен кінәлінің жасалған әрекетке психикалық қатысы сияқты маңызды қылмыстық-құқықтық белгілерін қарастыруға болады. Қылмыстылық құрылымы өзінің көлемі жағынан конституциялық құрылыс негіздеріне және мемлекет қауіпсіздігіне қарсы бағытталған қылмыс, меншікке қарсы, адамға қарсы қылмыс түрлері жиынтығымен көрінеді.

Психикалық қатыстылығы жағынан қылмыстылықтың қасақаналықпен және абайсыздықпен жасалған қылмыс деген екі құрылымдық элементі (түрі) орын алады.

Төртіншіден, қылмыстылық элементтерін кінәлі адамның белгілері бойынша айыруға болады. Мұндай белгілердің қатарына қылмыскердің жынысы, жасы, бұрын сотталғандығы, қылмысты бірінші рет және бірнеше қайталап жасауы, әлеуметтік жағдайы және басқалар жатады.

Ішкі істер органдарының алдын алу жұмыстары тұрғысынан алғанда қылмыстылықтың құрылымдық элементтерін әлеуметтік өмірде, тұрмыста, демалыс кезінде, өндірістік қызметте жасалған қылмыстар бойынша айыру ерекше орын алады.

Қылмыстылықтың сипаты аса қауіпті деген қылмыстардың санымен және қылмысты жасаған адамның мінез-құлық сипатымен анықталады. Осы көрсеткіштер тұрғысынан алғанда криминалдық кәсіби шеберлік, ұйымдастырушылық, жағдаймен санасушылық және басқа да сапалық қасиеттер анықталады.

- **Криминологиядағы статистиканың ролі қандай?**

Статистика нақты қылмыстылық туралы толық мәліметтер келтіреді, өйткені оның көлеңкесінде осы әлеуметтік құбылыстың жасырын жағына қатысы бар кейбір қылмыстар тіркелуге ілікпей қалып, жасырын қылмыстарды құрайды.

Жасырын қылмыстылық - бұл нақты бір жерде және уақытта әшкереленбей немесе қылмыстық статистикаға тіркелмей қалған қылмыстар мен оларды жасаушы адамдардың жиынтығы.

Жасырын қылмыс мәселесі шетелдік ғалымдар мен практиктерді баяғыдан-ақтолғандырған. Ресми тіркелген қылмыстар мен іс жүзінде (нақты) болған қылмыстар арасындағы арақатынастарды қарастыру мәселесін ХІХ ғасырдағы криминологтар А. Кетле, Э. Ферри, Р. Метто-Смит, Е. Реснер және басқалардың еңбектерінен кездестіруге болады.

Сол кездің өзінде-ақ, жасалған қылмыстардың барлығы бірдей полицияға хабарлана бермейтіні, қылмыскерлердің бәрі бірдей сотқа немесе жазаға тартыла бермейтіні, ал қылмыстық статистика болса көзге іліккен, қолға түскен қылмыстылықты ғана қанағат тұтатындығы белгілі болған. 50-60-жылдарда математикалық статистиканы пайдалану, халыққа, қылмыскерге, қылмыс құрбандарына, полиция мен өзге де құқық қорғау органдарына қызметкерлері сұрау салу әдісімен жасырын қылмыстылықтың көлемі мен құрылымын анықтау жөнінде көлемді қылмыснамалық зерттеу жұмыстары жүргізілген.

Статистикалық аспект жасырын қылмыстардың жасалу фактілерінің барлық жиынтығын оның жай-күйін, деңгейін, динамикасын (ағымын) анықтау үшін, тіркелген және жасырын қылмыстылықтың арасындағы сандық арақатынасты анықтау үшін оқып-зерттейді (жинақтайды, өңдейді, талдайды).

• **Латенттілік деңгейі жоғары қылмыстар дегеніміз не?**

1. Жасырындылығының дәрежесі жоғары қылмыстар: пара алу мен беру және оған делдалдық жасау; түлшұшылар мен тапсыру берушілерді алдау; есіртікілік заттарды заңсыз дайындау, өткізу, сатып алу; сокқыға •қуу, азаптау, қорлау, жала жабу; көлік құрадарын, машиналар мен механизмдерді бас пайдасы үшін пайдалану және басқалар.

2. Жасырындылығының дәрежесі орташа қылмыстар: зорлау, І әйелді жыныстық қатынасқа тусуге еріксіз көндіру, жекенің мүлкін ұрлау, бұзақылық, қордалар ұстау, жеңгетайлық және өзге де қылмыстар.

3. Жасырындылығының дәрежесі бір қалыпты қылмыстар: ірі мөлшердегі бөтеннің мүлкін ұрлау, алаяқтық, анасының қасақана жас нәрестесін өлтіруі, мерез ауруларын тарату, жасы толмағанмен некеге отыру, кәмелетке толмағандарды қылмыстық әрекетке тарту және басқалары.

4. Жасырындылығының дәрежесі төмен қылмыстар: бандитизм, қасақана кісі өлтіру, сотталған адамның қамаудан қашуы, денсаулыққа қасақана ауыр зиян келтіру; оқ-дәрі ұрлау және басқалар.

Жасырын қылмыстылықтың басты қауіптілігі оның қоғам тарапынан қарсы әрекет көрмей, жазаға тартылмай қалуында, мұның өзі қылмыстардың қайтадан немесе жалғаса жасалуышы жағдай тугізады.

• **Қылмыстылықтың латенттілігін төмендетудің қандай жолдары бар?**

Жасырын қылмыстылық деңгейін төмендетудің жолдары:

- халық арасында құқықтық насихат жүргізу;

- қылмыстық іс жүргізу заңнамаларында анықтау жүргізетін адамның, тергеушінің, прокурордың және соттың жәбірленушіден табыс көздерінің қандай жолмен келгендігін түсіндіруін талап етуге тыйым салатындай норма енгізу;
- қылмыс туралы мәлімдемегені үшін қылмыстық-құқықтық санкция қолданудан бас тарту;
- қылмыстық іске жасалған қылмыс жайында өз еркімен мәлімдегені және өзі жасаған іс-әрекетінің зиянды зардаптарын орнына келтіргені үшін қылмыстық жауаптылық пен жазадан босатуға кепілдік беретіндей арнайы норма енгізу.

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША ҚАЙТАЛАУ-ПЫСЫҚТАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ

4-гlossарий

Рет №	Ұғымдар	Мазмұны
1	Қылмыстылық деген не	
2	Қылмыстылық және қылмыс	
3	Қылмыстылықтың сандық және сапалық көрсеткіштері	
4	Қылмыстылықтағы статистиканың ролі	
5	Қылмыстардың латенттілігі	
6	Қылмыстардың латенттілігінің негізгі факторлары	
7	Қылмыстардың латенттілігін төмендету жолдары	

4-тест тапсырмасы

1. Чезаре Беккария қандай кітап жазды:

- A) «О духе законов»;
- B) «Учение о факторах преступности»;
- C) «О преступлениях и наказаниях»;
- D) «Криминология»;
- E) дұрыс жауап жоқ.

*****

2.«Қылмыстылықт үшін жазалаудан оны ескертуі дұрыс» деген пікірдің авторы кім болып табылады:

- A) Ч.Беккария;
- B) Ш.Монтескье;
- C) Д.Локк;
- D) Ч.Ломброзо;
- E) Р. Гарофало.

*****

3.Танымның жалпы ғылыми әдістері:

- A) абстрактіден нақтылыққа өсуі;
- B) гипотеза, жүйелік – құрылымдық анализ;
- C) салыстыру, тарихи әдіс;
- D) динамикалық және статистикалық әдістер;
- E) A),B),C), D).

*****

4.Тарихи әдіс:

- A) қылмыстылықтың дамуының заңдылығы;
- B) зерттейтін объектіні анық бір ұйымдасқан жүйесі ретінде қарастыруды ұсынады;
- C) қайталынатын қылмыстылықты бекітуді ұсынады;
- D) қылмыстылықты тарихи кезеңдерінде, қозғалысында зерттеуді қамтамасыз етеді;
- E) қылмыстылықтың мінездемесін бекітеді.

*****

5.Болжаудың әдістеріне жатады:

- A) сұраныс;
- B) анкетілеу;
- C) ғылыми;
- D) фондық;
- E) жалпы.

*****

6.Синтез іс – жүргізуде қолданылады:

- A) қылмыстылықты алдын – алу;
- B) жеткіліксіз мәліметті алу;
- C) ғылыми криминологтың тәжірибе қызметі;
- D) бөлек бөлшектерді тұтасқа қосу;

Е) заңдылықты іздестіруде.

*****

7. Анализ іс – жүргізуде қолданылады:

- А) бөлек бөлшектерді тұтасқа қосу;
- В) тұтасты бөлшектерге бөлу;
- С) жеткіліксіз мәліметті алу;
- Д) зерттелетін объектіні анық бір ұйымдасқан жүйесі ретінде қарастыру;
- Е) тарихи өзгерушілік және кәсіби қылмыстылықтың дамуы.

*****

8. Қылмыстар және қылмыскерлер туралы мәліметтердің көзі болып табылады:

- А) статистикалық есептер, шолу;
- В) қылмыстық істердің материалдары, хаттары, хабарламалар;
- С) баспасөздің материалдары, радио теледидар және басқа да құжаттар;
- Д) қылмысты жасаған тұлға, жәбірленуші;
- Е) барлық варианттар дұрыс.

*****

9. Қосылған қарау ұсынады:

- А) криминогендық құбылыстар және процестерді «іштен» зерттеу;
- В) криминологиялық маңызды құбылыстарды пассивті түрде, сырттай ретінде зерттеу;
- С) онымен зерттейтін процестер мен құбылыстарға қатысуы;
- Д) нәтижелерді бекіту;
- Е) қылмыстық әрекеттерді бейне арқылы қарау.

*****

10. Қылмыстылықты ескерту қағидаларының бірі:

- А) демократизм;
- В) заң мен сот алдында барлығының теңдігі;
- С) қылмыстық репрессияларды үнемділік қағидасы;
- Д) кінәлі және жеке басты жауаптылық қағидасы;
- Е) кінәсіздік презумпциясы.

*****

11. Қылмыстылықты ескерту қағидаларының бірі:

- А) қорғануға құқық қағидасы;
- В) кінәлі және жеке басты жауаптылық қағидасы;
- С) қылмыстық репрессияларды үнемділік қағидасы;
- Д) заң мен сот алдында барлығының теңдігі;
- Е) әділеттілік.

*****

12. Криминология пәнінің элементтерінің бірі болып табылады:

- А) әдістер, сол арқылы зерттейтін құбылыстардың заңдылықтары ашылады;
- В) қылмыстың квалификациясы;
- С) қылмыскердің жеке басы, ескертудің шаралары;
- Д) мемлекеттік және қоғамдық шаралардың жүйесі;
- Е) қылмыс құрамының зерттелуі.

*****

13. Қылмыскердің жеке басын зерттеудің негізгі счатыларының бірі:

- A) арнайы;
- B) басты;
- C) топтық, жалпылық;
- D) жалпы әлеуметтік;
- E) статистикалық.

*****

14. Статистикадағы топтардың түрлерін зерттеу мақсатына қарай бөледі:

- A) экономикалық, саяси, ұйымдастық – басқарушылық;
- B) жүйеленген, рационалық;
- C) типологиялық, вариациялық, аналитикалық;
- D) топтық, құрамдастырылған;
- E) аймақтық, халықаралық.

*****

15. Қылмыстылықтың динамикасын қорытындылаудың мақсаты:

- A) бүкіл уақыт кезеңінің барлық деңгейлеріндегі бірсапалық;
- B) өткен кезең бойынша өзгертулер туралы ұсыныс беру, осы өзгертулердің тенденциясын және заңдылығын ашу;
- C) көпшілік құбылыстар заңдылығы;
- D) статистикалық байланысты, тәуелділікті ашу;
- E) қылмыстылықтың сандық көрсеткіштерді ашу.

*****

16. Қылмыстылықтың сапалық және сандық қатынастағы негізгі көрсеткіштер болып табылады:

- A) деңгей, құрылым, динамика;
- B) статистика, сұрау;
- C) қылмыстар туралы жәбірленушілердің шағымдар мен үндеулердің саны;
- D) заңды күшіне енген шешімге сәйкес қылмыстағы кінәлі жеке сотталғандар;
- E) мақсат, міндеттер және нәтиже.

*****

17. Қажеттілік детерминация түрлерінің бірі:

- A) дәлелдемелік;
- B) жағдайлық;
- C) жүйелік;
- D) табиғи;
- E) тұрақты.

*****

18. Декриминализация:

- A) қылмыстық заңмен тыйым салынған іс -әрекет;
- B) қоғамға қауіптілігі төмен іс -әрекет;
- C) қоғамға қауіпті іс -әрекет;
- D) қылмыстық салдардың әлеуметтік және негізгі белгілерін меңгеру;
- E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

19. Қылмыстылықты алдын алу белгілері бойынша бөлуге болады:

- A) ғылыми;
- B) жүйелі;
- C) мемлекеттік;
- D) жалпы әлеуметтік;
- E) саяси.

*****

20.Қылмыстылықты алдын алудың бір сатысы:

- A) үйлестіру;
- B) жинау;
- C) алждын алу;
- D) мәдени-тәрбилік жұмыс;
- E) жалпы мемлекеттік.

*****

Жауап парағы

Вариант № _____

Пәннің аты: _____

Қылмыстық құқық және процесс кафедрасы

1. Студенттің аты-жөні _____

2. Тобы _____

3. Студенттің қолы _____

Сұрақтың нөмірі	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Студент тандаған жауап-вариант																					

Дұрыс жауаптың саны _____

Бағасы _____

Оқытушының қолы _____

5 ҚЫЛМЫСТЫЛЫҚТЫҢ ДЕТЕРМИНАТТАРЫ

- **Криминологиядағы себептілік деген не?**

Себептілік - бұл себеп пен салдар сияқты екі құбылыстың арасындағы объективті, жалпыға бірдей генетикалық байланыс. Себептілік үрдісі жүйелі түрде уақытқа байланысты дамиды, ал себеп қашанда салдардың алдында болады. Мінез-құлық нормалары мен құндылықтар туралы мағлұматтар адамдар мен жеке тұлғаларда дүниетаным мен психологияны қалыптастырып, ақпараттың әр қилы көздері мен жолдары арқылы игеріледі.

Себеп-салдар байланыстарын зерттеуде шексіз «себеп-салдар» буындарын айырып алу жүзеге асырылады. Мұндай айырып алу белгілі бір әрекеттестікті тура анықтаудың ең жақын деген себептерінің жүйесін түсініп-білуге мүмкіндік туғызады.

«Себеп-салдар» әрекеттестігі жағдайға, яғни, оның «ортасын» құрайтын, оларға қосылып және олардың белгілі бір дамуын қамтамасыз ететін құбылыстардың, мән-жайлардың жағдайына байланысты. «Себеп-салдар» әрекеттестігі қажетті жағдайлардың жеткілікті жиынтығымен жүзеге асырылады. Қылмыстылықтың себептілік механизмінде себеп салдарды туғызады, ал жағдай оған ықпал етеді. Бұл жерде әңгіме олардың қандай да болмасын әрекеттері міндетті байланыста болуы жөнінде болып отыр, Қылмыстылық тудыратын себептер мен жағдайлар кешенінің біріккен әрекеттері криминогендік детерминант деп аталады.

- **Криминологиядағы себеп пен салдардың арақатынасы қандай?**

Әлеуметтік құбылыстардың себептілігі түсініктемесі себептіліктің негізгі әдістемелік ұғымынан туындап, оның қоғамдағы, әсіресе, төмендегідей ерекшеліктерін ескереді:

- а) себеп-салдарлық заңдылықтардың екі типін: динамикалық және статистикалық;
- б) әлеуметтік детерминацияны зерттеу кезінде жүйелі әдіс міндетті;
- в) әлеуметтік детерминанттың мазмұны, әсіресе, қоғамдағы қарама-қайшылықтармен және оны тиімді шешумен анықталады.
- г) әлеуметтік құбылыстар қоғамдастық, қауымдастық (топ) және тұлғалар деңгейіндегі әртүрлі қызмет жүйесін көрсететін болғандықтан, соңғы нәтижесінде қызмет немесе әрекет сипатын таңдау адамдардың сұранысымен, қызығушылығымен және себептерімен анықталады.
- д) әлеуметтік детерминацияны талдау тарихи әдістерді қолдануды қажет етеді, яғни, өткендегіден қазіргіге дейінгі және қазіргідегіден келешектегі даму барысындағы құбылыстарды танып-білу қажет, мұның өзі детерминация жөнінде мағлұматтар беріп қана қоймайды, сонымен бірге оның алдағы дамуын болжауға мүмкіндік береді.

- **Криминологиядағы детерминация процесі деген не?**

Детерминация процесін детерминанттардың өздері қылмыстылықтың себептерімен, жағдайларымен, коррелянттарымен шатастырып, араластыруға болмайды. Детерминация диалектикалық заңдылық, сондықтан да ол әлеуметтік бейтарап. Детерминациямен күрес мүмкін емес. Мәселен, орта мен тұлғалардың әрекеттестігіне қарсылықты күшейтуге бағдарланған алдын алу бағдарламасын ойластыру мүмкін емес шығар.

Қылмыстылықтың себептері мен шарттары - қоғамдық экономикалық қауымдастыққа және сол мемлекеттің өзіне тән салдары ретінде сәйкес келетін қылмыстылықты анықтайтын теріс жүйе.

Қылмыстылықтың себептері мен шарттары өзінің пайда болу тегі мен мәні бойынша әлеуметті. Олар қашанда қоғамдағы әлеуметтік қайшылықтар арасынан орын алады. Мазмұны жағынан бұлар теріс бағытты, адамдардың, қоғамның, мемлекеттің мүделерімен санаспайды.

Криминогенді детерминанттар біршама тұтастай жалпыны (жүйені) құрайды. Бұған қылмыс топтарының (түрлерінің) себептері мен шарттарының жүйелік бөліктері енеді, мысалы күш көрсету, пайдакүнемдік, қайталанған қылмыстар және басқалары. Нақты қылмыстардың себептері мен шарттары криминогенді жүйенің бастапқы элементтері болады. Мұндай элементтердің арасында күрделі көп деңгейлі өзара әрекеттестіктер болады. Осыған байланысты криминогенді жүйе нақты қылмыстың себептері мен шарттарының арифметикалық сонасы бойынша есептеліне алмайды. Ол әлеуметтік құбылыстың сапалы жаңадай қасиетіне ие болады.

Әрекет ету механизмі бойынша детерминанттар қылмыстылықты тудырушы (себепкер) және себепші, көмектесуші, мүмкіндік туғызушы болып бөлінеді. Олар қылмыстық деңгейінен және жекелеген қылмыстардың қылмыстық жүйесінен көрініп те тұрады және пайда да болады. Оған детерминацияның барлық деңгейіндегі изоморфизм (құрылымдардың біртектестілігі) деген ұғым айғақ.

• **Криминогенді детерминанттар деген не?**

Қылмыстылықты детерминант жүйесінде негіздеудің ғылыми ғана емес, тәжірибелік маңызы да бар. Қоғамдық психологияның өзгеріске ұшырауының орны толмас сипатқа ие болуы мүмкін және оны қалпына келтіру үшін көп уақыт кетеді. Қылмыстылықтың шартына байланысты мәселе жеңілірек. Жеке адамға байланысты алдын алу шаралары, сондай-ақ, сотталғандарды түзеу-тиісті криминогенді психологияны криминоген сізге алмастыру.

Криминогенді детерминанттар жиынтығын жүйе ретінде қарастыру қылмыстылыққа әсер етудің мазмұны мен механизмінің айырмашылықтарын мүлдем жоққа шығармайды. Жүйелік әдіс қылмыстылықтың себептері мен шарттары жүйесінің жүйе ішіндегі көп қырлы байланыстарды орнатуға жағдай туғызады, криминогенді жүйелердің бөлінбейтін элементтерін ашады, оның мета-жүйелермен (қоғаммен, мемлекетпен, әлемдік қауымдастықпен) өзара әрекеттестігін анықтайды.

Себептер - қылмыстылық пен қылмысты тікелей туғызатын, жаңадан өндіретін заңды салдары ретіндегі әлеуметтік-психологиялық детерминанттар.

Қоғам мен заңнан алшақтаған қауымдастық пен тұлғаның әлеуметтік және құқықтық психологиясы қылмыстылықтың себептер жүйесін құрайды. Қылмыстылықтың себептері арасынан дәлелсіз агрессивтілікті, ұлтшылдықты, қоғамды елемей жек көруді, құқықтық нигилизмді ерекше атап көрсетуге болады. Қылмыстылық себептерінің жүйесі әлеуметтік-психологиялық құбылыс болып табылады. Дегенмен, осындай жүйелі нақты қылмыстың дәлелін қылмыстылықтың әлеуметтік криминогенді дәлелімен қарама-қарсы қою мүмкін емес, өйткені жүйенің барлық элементтері өзара әрекеттес.

Шарт - бұл өзі қылмыстылық пен қылмыс тудырмайтын, бірақ себептің әрекетіне жағдай туғызатын, жеңілдететін, өршітетін кері әлеуметтік құбылыс. Мысалы, бақылау-ревизиялық қызметтің жеткіліксіздігі материалдық құндылықтарды сақтау, есеп жүргізу және пайдалануда бақылаусыздық туғызып, меншікке қол сұғушылыққа жағдай жасайтын шарт болып саналады.

Себептер мен шарттардың арасында «криминогенді детерминанттар» талданған ұғымын пайдалануға және басқаларды қамтитын өзара тығыз әрекеттестік болады. Мазмұны жағынан себеп әлеуметтік-психологиялық сипаттар. Шартта сол сияқты-экономикалық, саяси, құқықтық, ұйымдық және басқада мазмұндарға ие. Себеп қылмыстылықты тудырады, шарт себептердің қылмыстық әрекетке айналуына жағдай жасайды. Олар кейде рөлдерімен алмасуы да мүмкін.

Қылмыстылықты оқып-зерттеуде ең бірінші кезе ісге өзара байланыстылықтар ғарылады, мысалы, халықтың әлеуметтік демографиялық құрылымы мен қылмыстылықпен, оның деңгейі мен құрылымы арасындағы байланыстар. Дегенмен, белгілі бір және басқа әлеуметтік құбылыстар мен қылмыстылық арасындағы айланыстарды анықтау себепті танудың бірінші кезеңінде және -иартта соңғы кезеңде белгілі болады. Байланыстарды анықтап белгілегеннен кейін сапалық-сандық талдау арқылы себепті жағдай туғызатын байланыстар ашылады.

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША ҚАЙТАЛАУ-ПЫСЫҚТАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ**5-гlossарий**

Рет №	Ұғымдар	Мазмұны
1	Қылмыстылықтағы себеп және салдар	
2	Криминологиядағы детерминация процесі	
3	Детерминаттар	
4	Криминогенді детерминаттар	
5	Қылмыстылықтағы әлеуметтік факторлар	
6	Қылмыстылықтағы экономикалық факторлар	
7	Қылмыстылықтағы саяси факторлар	

5-тест тапсырмасы

1. Виктимологиялық шаралар:

- A) қауіп келтіруі мүмкін жағдайларды алдын алуға бағытталған шаралар;
- B) белгілі бір құқықбұзушылықтың жағдайы мен себептерін шығару;
- C) әлем жүйелігін философиялық пайымдау;
- D) қылмыстылықтың шынайы бейнесін қалыптастыру;
- E) алдын алу және қалпына келтіру жұмыстарын күшейтуге бағытталған шаралар.

*****

2. Көлемі бойынша алдын алу шараны саралау:

- A) арнайы және ерекше;
- B) идеологиялық;
- C) демографиялық;
- D) әлеуметтік;
- E) ескертулік.

*****

3. Криминологиялық болжаудың мақсаты:

- A) басқарушылық шешімдерді қабылдау;
- B) қылмыстылықпен күрестің жалпы тұжырымдамасын жасау;
- C) қылмыспен қарсы күрес жүргізетін органдар қызметінің белсенді даму жолдарын таңдау;
- D) перспективті жоспарларды жасау үшін елеулі мәні бар барлық жағдайларды анықтау;
- E) барлық жауаптар дұрыс.

*****

4. Тұлғаның психологиялық ерекшеліктері мен адамгершілік құрамына кіреді :

- A) әртүрлі әлеуметтік қалыптасқан қатынастар;
- B) деңгей, сипаттама және әлеуметтік қажеттіліктер;
- C) әлеуметтік қажеттіліктер деңгейі мәні және сипаттамасы;
- D) ерік құрамдардың ерекшеліктері;
- E). A), B), C), D).

*****

5. Криминологиялық болжаудың түрлері:

- A) криминология ғылымның дамуын болжау;
- B) мамандандырылған;
- C) белсенді;
- D) саяси;
- E) сыртқы экономикалық.

*****

6. Қылмыстылықты алдын алудың бір қағидасы:

- A) ғылыми;
- B) барлығынында сот пен заң алдында теңдігі;
- C) қылмыстық зобаланды үнемдеу қағидасы;
- D) жеке жауапкершілік қағидасы;

Е) дұрыс жауабы жоқ.

*****

7. Болжау әдістеріне жатады:

- А) профильдік;
- В) арнайы;
- С) жалпы;
- Д) эксперимент;
- Е) жеке.

*****

8. Қылмыскер тұлғаның қоғамға қауіптілігі - бұл:

- А) тұлғаның сыртқы ортамен арақатынасы;
- В) қылмыс жасау кезінде пайда болған жағымсыз мінез-қылықтың жаңа қылмыс жасау мүмкін болатындығы;
- С) алкогольге, есірткіге және тағы сол сияқты қажетсінуі;
- Д) тез арада үлкен материалдық қажеттіліктерді талап етуі;
- Е) қауіпті қылмыскерлермен арақатынасы.

*****

9. Криминологиялық болжау әдістеріне:

- А) нормативтік болжау;
- В) экспериментті баға;
- С) басқаруды оңтайландыру әдісі;
- Д) анықтау әдісі;
- Е) өзін-өзі реттеу әдісі.

*****

10. Тұлғаның қоғамға қарсы жағдайы:

- А) қоғамға қарсы көз қарасы сенімі және осыған сәйкес тұлғаның дайын іс-әрекеті;
- В) белгілі бір іс-әрекетке дайындығының спецификалық жағдайы;
- С) белгілі бір күрделі құрылым;
- Д) іс-әрекетке динамикалық және бағыттаушы әсер етеді;
- Е) барлық жауаптар дұрыс.

*****

11. Қылмыстылықты мемлекеттік бақылау:

- А) адамдардың жағымсыз қылықтарын қолдау бойынша өкілетті мемлекеттік органдардың заңды қызметі;
- В) адамдардың жағымсыз қылықтарын ұстау бойынша өкілетті мемлекеттік органдардың заңды қызметі;
- С) кінәліге мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдану;
- Д) қылмыстылықты есепке алу;
- Е) қылмыс туралы түскен арыздар мен хабарламаларды бақылау.

*****

12. Қылмыстылықты алдын алу субъектілері:

- А) мемлекеттік органдар;
- В) қоғамдық ұйымдар;
- С) азаматтар;

D) құқық қорғау органдары;

E) барлық жауаптар дұрыс.

*****

13.Криминологиялық болжаудың түрлері:

A) аналитикалық;

B) психологиялық;

C) қылмыстылықты болжау;

D) әлеуметтік;

E) қылмыстылықты ескерту.

*****

14.Арнайы болжау:

A) қылмыспен күресу проблемаларына кешенді шену;

B) белгілі бір тұлғаға мемлекеттік мәжбүрлеуді қолдану;

C) белгілі бір уақытта тұлғаның қоғамға қарсы қылығының жағымды және жағымсыздығын болжау;

D) қоғамның әлеуметтік іс - әрекетінің моделі;

E) жасалған қылмыстардың жеке детальдарын болжау.

*****

15.Жеке криминологиялық болжаудың мақсаты:

A) қоғамға қарсы іс - әрекет жасауға биім нақты тұлғаларды шығару;

B) болашақта олардың іс -әрекетінің ерекшеліктерімен заңдылығын аңықтау;

C) осы арқылы нақты адамға алдын алу жағдайын жасау;

D) дұрыс жауабы жоқ;

E) A), B), C).

*****

16.Экстраполяция:

A) әлеуметтік және демографиялық өзгерістермен байланысты қылмыстардың өзгеріс факторлары;

B) аталған әлеуметтік жағдайда және уақыттағы қылмыстың дамуы үшін маңызы бар, әлеуметтік экономикалық, демографиялық өзгерістермен байланысты қылмыстардың өзгеріс факторлары;

C) қылмыстылық;

D) қылмыстық-статикалық топтардың өзгеріс факторлары;

E) бұл құбылыстардың бірі.

*****

17.Кәметке толмаған тұлғаның жағымсыз қалыптасуына келесі криминологиялық жағдайлар әсер етеді:

A) отбасындағы жағымсыз әсер;

B) ата-анасында дағдарыс жағдайында балаларының ең қажетті қажеттіліктерін қамтамасыз ету мүмкіндігінің болмауы;

C) жақын ортаның жағымсыз жері- тұрмыстық, оқу және тағы басқалар;

D) A), B), C);

E) A), B).

*****

18.Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыспен қылмыстылықты алдын алу субъектілері:

- A) мемлекеттік билік органдары;
- B) әлеуметтік тәрбие беру институттары – отбасы, мектеп, еңбек ұжымы және т. б.;
- C) жасөспірімдерге және балаларға медициналық және құқықтық көмек көрсету, психика-педагогикалық, әлеуметтік және қорғау органдары;
- D) құқық қорғау органдары және олардың мамандадырылған құрылымдары;
- E) барлық жауаптар дұрыс.

*****

19.Кәмелетке толмағандарды қылмыстық – қылмыстылық алдын алудың негізгі сатысы:

- A) кейінгі этап;
- B) мемлекеттік;
- C) алғашқы алдын алу;
- D) құқықтық;
- E) A), B), C).

*****

20.Криминология:

- A) қылмысты дұрыс саралау ғылымы;
- B) құқық қорғау қызметінің меңгеретін ғылым;
- C) қылмысты жасау әдісін меңгеретін ғылым;
- D) қылмыстық істің процессуалдық сипаттамасын меңгеретін ғылым;
- E) қылмыс туралы ғылым.

*****

Жауап парағы

Вариант № _____

Пәннің аты: _____

Қылмыстық құқық және процесс кафедрасы

1. Студенттің аты-жөні _____

2. Тобы _____

3. Студенттің қолы _____

Сұрақтың нөмірі	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Студент тандаған жауап-вариант																				

Дұрыс жауаптың саны _____

Бағасы _____

Оқытушының қолы _____

6 КРИМИНОЛОГИЯДАҒЫ ҚЫЛМЫСКЕР ТҰЛҒАСЫ

- **Криминологиядағы қылмыскер деген кім?**

Қылмыснама ғылымы адам қылмыскер болып тумайды, қылмыскерлік тұлғаның қалыптасу кезеңіндегі жайсыз жағдайлардың салдарынан пайда болады деп пайымдайды. Алайда, жайсыз жағдайдың бәрі бірдей және әр уақытта қылмыстық мінез-құлық тудырады деп ойлауға болмайды. Адам іс жүзінде өзінің психологиялық табиғатына сай келетін шарттар мен факторларды таңдап алып және оны белгілі бір дәрежеде игереді.

Қылмыскер тұлғасы қылмыстылыққа итермелеуші әлеуметтік өмір жағдайы мен осы жағдайдың салдарынан болған қылмыстың арасын жалғастырушы буын болып саналады.

Қылмыснама қылмыскер тұлғасы деп қылмыстық заңды басқа жағдайлармен және мән-жайлармен қоса адамды кінәлі ететін, осылайша оның қоғамға жат қылықтарына әсер ететін әлеуметтік және әлеуметтік мәні қасиеттердің, белгілердің, қатынастардың жиынтығы деп таниды.

Қылмыскердің тұлғасы өзінің бағыттылығы арқылы көзқарас пен бағдар мазмұнынан, қажеттік деңгейі мен шеңберінен ерекшеленеді. Алайда, мұндай жағдайға қарап қылмыс жасаған адамдардың барлығында бірдей қоғамғажат көзқарас пен бағыт-бағдар бар деп ойлауға болмайды. Мұндайлар болмағанның өзінде де қылмыскердің тұлғасы мен оның қылмыстық мінез-құлық себептерін зерттеудің қажеттігі күн тәртібінен алынып тасталмайды. Дегенмен, қылмыскерлердің негізгі көпшілігі осындай ерекшеліктермен көзге түседі.

Қылмыскердің тұлғасы қылмыснама нәрсесі ретінде мұндай тұлға әлеуметтік мәні бар жеке-нақты объекті ретінде немесе жалпы әлеуметтік тип ретінде қарастырылуы тиіс пе деген пікірталас тудырды.

- **Қылмыскер тұлғасының криминогендік ерекшелігі деген не?**

Қылмыснама қылмыстылық, оның себептері мен заңдылықтары туралы ғылым ретіндетек индивидті ғана қарастырып қоймайды, сонымен бірге, адамға белгілі бір әлеуметтік тип ретінде жалпы сипаттама да береді. Қылмыскердің тұлғасын қылмыснамалық зерттеу түбінде алдын алу шараларын жүргізу үшін маңызы бар қылмыс туғызатын мінез-құлықтарды анықтау мен оларды бағалай білу мақсатында жүргізіледі. Осыған байланысты қылмыснаманың: қылмыскердің тұлғасы, қылмыстық мінез-құлық себептері мен механизмі және қылмыстың алдын алу сияқты үш буынды проблемалардың бірлігі қалыптасады. Мұндай кезде қылмыскер тұлғасы криминогендік ерекшелігі жоғары, қылмыстық әрекеттің субъективті себептерінің көзі болып табылатындықтан, басты назар соған түсетіндіктен алдын алу объектісі әрекет немесе мінез-құлық емес, осы тұлға болуы керек. Осы жоғарыда айтылған ерекшеліктердің жиынтығының бірлігі мен өзара әрекеттестігі қылмыскер тұлғасының қоғамға қауіптілігінің мәнін кұрайды; ал қылмыстық мінез-құлық-осының туындысы. Тұлғаның криминогендік ерекшелігін білмейінше немесе ескермейінше мінез-құлықты өзгерту мүмкін емес.

Жоғарыда айтылғандардың бәрі сыртқы әлеуметтік факторларды мүлдем жоққа шығармайды. Тұлғаның қылмыстық қасиеттері аталған факторлардың әсерімен қалыптасады, ол тұлғаның бойында әбден «бекіген» соң мәні айтуға сөз жетпейтіндей дербес күшке айналады. Қылмыстың жасалуына жағдайлық мән-жайлар мүмкіндік туғызады, дегенмен бір анығы, біржағдайдың өзі әр адамның санасында бөлек бағаланып, бөлек қабылданады. Ендеше, жеке қылмыстық құлық механизмінде қылмыскер тұлғасы сыртқы факторларға байланысы бойынша басты рөл атқарады.

Қылмыснама тек қана қылмыс жасағандарды ғана зерттемейді, ол, сонымен бірге, өмір салты, көзқарасы мен мінез-құқық қылмыстық жолға түсетіндей кумән туғызған адамдарды зерттейді. Сонымен бірге, қылмыснамалық саланың үлесіне маскүнемдік» нашақорлық, қаңғыбастық және басқа қоғамға жат қылықтар тиеді. Көріп отырғанымыздай, осы көрсетілген адамдарды зерттеу қылмыс субъектісінің -тұлғасын зерттеу шегінен шығып кетіп отыр. Бұл қылмыстың себептерін ашып және оның алдын алудың тиімді құралдарын іздестіруге көмектеседі.

Жалпы алғанда қылмыстың тұлғасын қоғамға жат көзқарасының, қоғамдық мүддеге теріс қарауы мен өзінің қоғамға тіпті жолдарды жүзеге асыру ойы және теріс нәтиже болдырмау әрекетсіздігі кесірінен қылмыс жасаған адамның тұлғасы арқылы анықтауға болады.

• **Криминологияда қылмыскер тұлғасын зерттеудің негізгі құралдары деген не?**

Сонымен бірге қылмыскердің тұлғасын зерттеу диалектикалық категорияларға сәйкес негізгі үш деңгейде жүзеге асырылады: 1) жалпы; 2) ерекше; 3) жеке.

1-деңгейде «қылмыскер тұлғасының» жалпы ұғымы мен оның негізгі белгілері мен қасиеттері қарастырылады.

2-деңгейде бірқатар жағдайда қылмыстылықтың жекелеген түрлеріне, яғни, халық шаруашылығының жекелеген салаларында, жекелеген аймақтарда және басқалардағы қылмыстылыққа сай келетін қылмыскерлердің жекелеген категориялары мен типтері қарастырылады.

3-деңгейде нақты қылмыскер (нақты қылмыс) қарастырылады. «Нақты тұлға» ұғымы жеке қайталанбас қасиеттерді білдіреді. Осыған келіп осы қасиеттерді жан-жақты есепке алып отыратын жеке жұмыстарды жүргізудің мейлінше күрделілігі туындайды.

Тұлғаны қылмыснамалық зерттеу нәтижелерінің қылмыстық құқық, қылмыстық іс жүргізудің криминалистика ғылымдары үшін де маңызы зор. Қылмыснама үшін қылмыскер тұлғасының маңыздысы - оның табиғаты мен мәні, қайнар көздері, оның қоғамға жат қасиеттерінің қалыптасу жолдары мен нысандары, механизмі, қылмыстық мінез-құлықтың пайда болуына әсер ететін, басқаша сөзбен айтқанда, қылмыс жасауға себепкер болатын ортамен өзара қарым-қатынасындағы ерекшеліктері. Міне, осындай зерттеулердің нәтижесі қылмыстың алдын алу мәселелерін шешудегі ең бір негізгі нұсқаулар болып табылады.

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША ҚАЙТАЛАУ-ПЫСЫҚТАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ

6-гlossарий

Рет №	Ұғымдар	Мазмұны
1	Криминологиядағы қылмыскер тұлғасы	
2	Қылмыскер тұлғасына қатысты негізгі сипаттамалар	
3	Қылмыс субъектісі және қылмыскер	
4	Қылмыскер тұлғасының қалыптасуына қатысты факторлар	
5	Қылмыскер тұлғасына қатысты тәрбие факторы	
6	Ламброзо теориясы	
7	Қылмыскер тұлғасына қатысты қоршаған орта факторы	

6-тест тапсырмасы

1.Ксенофобия:

- A) есірткіге тәуелділік;
- B) алкоголизм;
- C) өлім туралы ғылым;
- D) қылмыс туралы ғылым;
- E) патологиялық үрей.

*****

2.Қылмыскер тұлға:

- A) қылмыстық құқықта меңгерілетін саты;
- B) қызметтік – пайдакүнемдік қылмыс жасаған тұлға;
- C) белгілі бір қылмыстық бағыттағы қылмыскерлер үшін тән жағымсыз психологияның жиынтығы;
- D) барлығы да дұрыс;
- E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

3.Қылмыстық динамика (серпін):

- A) қылмыстық статистикада белгілі бір себептермен көрініс таппаған қылмыстылық;
- B) криминологиямен зерттелетін жиынтық;
- C) қылмыстылықты тергеу ретінде тудыратын құбылыс;
- D) уақыттағы қылмыстылықтың сапалық және сандық құрамының өзгеруі;
- E) A), B), C), D).

*****

4.Метод моделирования:

- A) жәбірленуші тұлғаны зерттейді;
- B) қылмыстық статистикалық топтардың өткеннен болашаққа ауысуы;
- C) қылмыстық деңгейінің тарихи өзгерісін зерттейді;
- D) әлеуметтік және демографиялық өзгерістермен байланысты қылмыстардың өзгеріс факторлары;
- E) аталған әлеуметтік жағдайда және уақыттағы қылмыстың дамуы үшін маңызы бар, әлеуметтік – экономикалық, демографиялық және өзге де факторларды шығаруды білдіреді.

*****

5.Ресоциализация:

- A) бекіту;
- B) қаулы;
- C) беделін түсіру;
- D) қайта тәрбиелеу;
- E) қайта ойлау.

*****

6.Жеке статистикалық болжауға жатады:

- A) нақты анамнез;
- B) сот ісін қосымша меңгеру;

- C) шартты түрде сотталғандармен міндетті сөйлесулер;
- D) себеп, жағдай және жеке тұлғаны меңгеру;
- E) барлығы да дұрыс.

*****

7. Жауап алудың түрлері:

- A) белсенді;
- B) шынайы;
- C) сауалнама;
- D) саяси;
- E) сұрау.

*****

8. Қылмыс - бұл:

- A) қылмыстылық заңмен тыйым салынған, қоғамға қауіпті жасалған іс-әрекет;
- B) қоғамға қауіпті жасалған іс-әрекет;
- C) қылмыстық заңмен тыйым салынған іс-әрекет;
- D) барлық қоғамға қауіпті іс-әрекет;
- E) еңбек тәртібін бұзуға бағытталған іс-әрекет.

*****

9. Қылмыстылықтың факторлары:

- A) қылмысқа әсер ететін, құбылыс;
- B) белгілі бір кезеңде, белгілі бір аумақта жасалған қылмыстың саны;
- C) қылмыстылықтың ішкі құрлымы оның жеке түрлерін, типтерінің арақатынасын сипаттайды;
- D) уақыттағы қылмыстың сандық және сапалық құрамының өзгеруі;
- E) шешім қабылдау сатысы.

*****

10. Маргиналдық құбылыс:

- A) құқықбұзушылық және қылмыстылыққа әкеліп соғатын жағымсыз әлеуметтік құбылыстар, мысалға, маскүнемдік, алкоголизм, нашақорлық, жезөкшелік және т.б.;
- B) белгілі бір объективтік жағдайда қылмыстық қолсұғушылық объектісі болатын адамның (физикалық кәсіби) жоғарғы қабілеттілігі;
- C) тұлғаның қылмыстың жәбірленушіне айналу процесі;
- D) қоғаммен және мемлекет органдарымен өткізілетін шаралар кешені;
- E) эмоциялық деңгей.

*****

11. Зорлау детерминантына жатады:

- A) порнографиялық пропаганданың өсуі;
- B) жасөспірімдердің қадағалаусыз қалуы;
- C) жезөкшелікпен қарсы күресте жіберілген қателіктері;
- D) A), B), C);
- E) A), B).

*****

12. Зорлаумен жасалған қылмыстарға қарсы күресте жалпы-алдын алу сипатындағы арнайы шаралар:

- A) криминалистикалық жағдайы дамуынын болжау;
- B) ұйымдастырушылық болжау;
- C) криминалистикалық болжау;
- D) азаматтарды құқықты тәрбиелеу;
- E) әлеуметтік және демографиялық өзгерістермен байланысты қылмыстардың өзгеріс факторлары.

*****

13. Жүйелік қорытындымен жүйелік болжау:

- A) аталған әлеуметтік жағдайға және уақыттағы қылмыстың дамуы үшін маңызы бар, әлеуметтік экономикалық, демографиялық және өзе де факторларды шығаруды білдіреді;
- B) қылмыстық статистикалық топтардың өткеннен болашаққа ауысуы ;
- C) әлеуметтік және демографиялық өзгерістермен байланысты қылмыстардың өзгеріс факторлары;
- D) қылмыстылықтың статистикасын меңгереді;
- E) барлығы да дұрыс .

*****

14. Қылмыстылықты болжаудың түрлері:

- A) саяси;
- B) криминалогиялық;
- C) алғашқы қылмыстылықты болжау;
- D) белсенді;
- E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

15. Зорлаумен жасалған қылмыстарды алдын алу:

- A) жеке;
- B) функционалдық;
- C) криминологиялық;
- D) азаматтарды құқықтық тәрбиелеу;
- E) барлығы да дұрыс.

*****

16. Тұрмыстық зорлау қылмыстарын алдын алудағы нысандар:

- A) нақты;
- B) сырттай;
- C) эпизодтық;
- D) әкімшілік;
- E) қоғамдық.

*****

17. Пайдакүнемдік - бұл:

- A) материалдық пайданы табуға тырысу;
- B) материалдық тәуелдік;
- C) қылмыстық жолмен материалдық пайданы табуға талпыну;
- D) барлық жауаптары дұрыс;
- E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

18. Пайдакүнемдік қылмыстылықтың себептері:

- A) материалдық қажеттілік;
- B) пайдакүнемдік қылмыстылықпен қарсы күресудегі заңнаманың артта қалуы;
- C) құқық қорғау органдары қызметінің жетіспеуі;
- D) A), B), C);
- E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

19. Ұйымдасқан қылмыстылықтың белгілері:

- A) ұйымдасқан;
- B) тұрақты;
- C) бәсенді;
- D) A), B), C);
- E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

20. Аумақтық масштаб бойынша ұйымдасқан қылмыстылық құрылымын бөлуге болады:

- A) аймақтық;
- B) аймақаралық;
- C) мемлекеттің масштабында әрекет ететін;
- D) трансұлттық;
- E) барлық жауаптары дұрыс.

*****

Жауап парағы

Вариант № _____

Пәннің аты: _____

Қылмыстық құқық және процесс кафедрасы

1. Студенттің аты-жөні _____

2. Тобы _____

3. Студенттің қолы _____

Сұрақтың нөмірі	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Студент тандаған жауап-вариант																				

Дұрыс жауаптың саны _____

Бағасы _____

Оқытушының қолы _____

7 ҚЫЛМЫСТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ

- **Қылмыстлықтың алдын алу не үшін қажет?**

Жалпы қылмыстың алдын алу – қылмысты және оны жасауға ықпал ететін шарттарды тудыратын объективті сыртқы себептерді шығаруға және жоюға бағытталған қызмет. Ол әлеуметтік, экономикалық, саяси, құқықтық және басқа криминогендік қарсы факторлардың белсенді пайдалануында іске асырылады.

Қылмысты жалпы алдын алудың қазіргі кездегі негізгі жақындаулары өзінің дамуын және бекітілуін құқық қорғау органдардың сәйкес қызметін реттейтін бірсыпыра нормативтік актілерде тапты.

- **Жалпы қылмыстың алдын алу деген не?**

Сонымен бірге алдын алу қызметінде жалпыескертулік маңызын жарқын көрінуді алатын нақты шараларды көрсету қажет. Оларға жатқызуға болады: қылмысты жасауға ықпал ететін криминогендік факторларды табу және жоққа шығару; криминогендік жағдайда талдау негізінде, анықталған аумақта (объектіде) қылмысты жасауға объективті кедергі болатын жағдайды жасау; сәйкес мемлекеттік органдарға және қоғамдық ұйымдарға қылмыстың себептері мен жағдайларын жою туралы ұсыныстар жіберу; күші бар заңнамамен анықталған тәртіпте келісімдерді бекіту және орындау негізінде, барлық нысандағы меншікті қорғау туралы бесендік қызмет көрсету; құқықтық насихаттылықты және халықты құқықты тәрбиелеуді іске асыру; қылмыстарды алдын алу бойынша қызметті объективті бейнелейтін қоғамдық пікірді құру; жеке және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша техникалық және басқа шараларды ұйымдастыру және іске асыру; қылмыстықтың жоғары деңгейі бар орындарды құқықтәртіп органдарының және қоғамның күштерімен патрулдеу; қылмыстық топтарды табу және олардың әрекеттерін кесу, қылмыскерлерді және басқа құқықбұзушыларды ұстау, қызмет жасау аумағында криминогендік жағдайды жақсарту үшін, кешенді және мақсатты жедел-ескерту операцияларын жүргізу.

- **Жеке қылмыстың алдын алу деген не?**

Қылмысты жекелік алдын алу (жекелік ескерту) – бұл мемлекеттік және мемлекеттік емес органдардың, ұйымдардың және олардың өкілеттерінің, олардың жүріс-тұрысы бойынша, қылмыс жасауды күтуге болатын, адамдарды табу, оларға және олардың қоршаған ортасына осы адамдардың жүріс-тұрысын позитивті коррекциялау мақсатында, немесе осы ортада болатын криминогендік факторларды жою үшін ықпал ету.

Жекелік ескерту олардың жүріс-тұрысы олармен реалды қылмыс жасауды куәландыратын адамдарды табудан басталады. Жеке басын оқып-тану процесінде оның жеке жүріс-тұрысын болжау іске асырылады. Жасалған болжамның негізінде адамға жекелік ескертудің бір шарасы қолданылады: түсіндіру, еспке қою, шефтілік, көмек көрсету, мәжбүрлеу.

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША ҚАЙТАЛАУ-ПЫСЫҚТАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ

7-глоссарий

Рет №	Ұғымдар	Мазмұны
1	Қылмыстылықтың алдын алу	
2	Қылмыстылықтың алдын алудағы қоғамның ролі	
3	Қылмыстылықтың алдын алудағы мемлекеттің ролі	
4	Қылмыстылықтың алдын алудағы құқыққорғау органдарының ролі	
5	Жалпы қылмыстылықтың алдын алу	
6	Жеке қылмыстылықтың алдын алу	
7	Қылмыстылықтың алдын алуға бағытталған шаралардағы олқылықтар	

7-тест тапсырмасы

1. Қызмет бағыттары бірге ұйымдасқан қылмыстылық құрылымды мына салаға бөлуге болады:

- A) криминалдық бизнес;
- B) теневой экономика;
- C) легалдық экономика;
- D) A), B), C);
- E) B), C).

*****

2. Ұйымдасқан қылмыстылыққа қатысушылардың жеке түрлері:

- A) топ басшысы;
- B) «воры в законе»;
- C) мамандар;
- D) «беделдер»;
- E) барлық жауаптар дұрыс.

*****

3. Конопля, мак, кокаин:

- A) гүлдер;
- B) шөптер;
- C) есірткілер;
- D) психотроптық заттар;
- E) ауру басатын заттар.

*****

4. Халықты есерткілеу дегеніміз:

- A) ұлтының психикалық және физикалық жалпы бұзылуы;
- B) тұрғын халықтың келесі ұрпақ денсаулығына жағымсыз әсер етуі;
- C) жаппай қылмыс жасау үшін база құру және ұйымдастыру;
- D) әлеуметтік және криминалдық жоғары тәуекелділік ортасын құру;
- E) A), B), C), D).

*****

5. Рецидивтің қандай түсініктері қолданылады:

- A) ерекше рецидив;
- B) ұйымдасқан рецидив;
- C) A), B);
- D) криминалдық рецидив;
- E) B), C).

*****

6. Қылмысқа қосымша қатысу дегеніміз:

- A) ҚР қылмыстық кодексінде көрсетілген әртүрлі баптарында тұлғаның бір немесе бірнеше қылмыс жасауы;
- B) қасақана қылмыс жасаудың екі немесе одан да көп кісінің бірлесіп қасақана жасауы;
- C) ұйымдасқан топтың екі немесе одан да көп қылмыс жасауы;

- D) қылмысты бір топ адамның ұйымдасып жасауы;
E) A),B),C),D).

*****

7. Ұйымдасқан топтың тұрақтылығын көрсетеді:

- A) бірлескен топтың ішіндегі өзара ұйымдастырушылық әрекеті;
B) уақыттағы оның өмір сүруінің жалғасуы;
C) қылмыстық қызмет жоспарының болуы;
D) аталғандардың барлығы дұрыс;
E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

8. Превенция бұл-:

- A) қылмыстың алдын алу;
B) қылмыс;
C) жаңа қылмыстың жасалуының алдын алу;
D) спецификалық құқықбұзушылық;
E) құқықбұзушылықтан босату.

*****

9. Зорлық қылмыстықпен күресудегі жалпы алдын алу сипатындағы арнайы шаралар:

- A) функционалдық;
B) криминологиялық жағдай дамуының болжауы;
C) криминологиялық болжауы;
D) азаматтық құқық тәрбиелеуі;
E) білік құрылымдарына қатысуға шек қою.

*****

10. Кәмелетке толмаған тұлғаның жағымсыз қалыптасуына келесі криминогендік жағдайлар әсер етеді:

- A) ересек қылмыскерлердің жағынан айдап салушылық;
B) көп уақыт бойы белгілі бір іспен айналысқан;
C) қазіргі жасөспірімдерге лайықты күш қатыгездік нашакорлық мәдениеті;
D) A),B),C);
E) A),C).

*****

11. Сауалнаманың түрлері:

- A) экономикалық;
B) реалды;
C) интервью;
D) саяси;
E) A),B),C),D).

*****

12. Ұйымдасқан қылмыстың алдын алу бұл:

- A) қылмыстың нақты концептуалдық және мәнінің мінездемесі және қазіргі кездегі онымен күрес;
B) қылмыстылықпен күресіп жатқан кадрларды мамандыру және даярлау;
C) кешендік жобалау;

- D) қажетті ресурстық қамтамасыз ету;
 E) барлық жауаптар дұрыс.

*****

13. Қылмыстың арнайы алдын алу жүзеге асырады :

- A) жаза орындау процесінде қылмыскерге тәрбиелік әсер етуімен;
 B) қылмыскерді жаңа қылмыс жасауға физикалық мүмкіндігінен айыру;
 C) қылмыскерді жаңа жазамен қорқыту;
 D) барлығы дұрыс;
 E) дұрыс жауабы жоқ.

*****

14. Ұйымдасқан топ қатысушыларының тұлғалық типтері:

- A) кез келген адамдар;
 B) сыбайлас жемқорлық лауазымды тұлға;
 C) қару-жарақты тұрақты жеткізіп беруші;
 D) A),B);
 E) A),B),C).

*****

15. Рецидивтің қандай түсініктері қолданылады:

- A) мамандырылған рецидив;
 B) пенитенциарлық рецидив;
 C) арнайы рецидив;
 D) кәмелетке толмаған рецидив;
 E) аралас рецидив.

*****

16. Пенитенциарлық рецидив бұл:

- A) жаза өтегеннен кейін рецидив;
 B) жазадан немесе қылмыстық жауаптылықтан босағанына қарамастан қылмыс жасаған барлық тұлғалар;
 C) тұлғаның ауыр қылмыс жасаған үшін бұрын сотталып, ауыр қылмысты қайтып жасауы;
 D) қылмыстық бір ауыр дәрежесінен келесі ауырырақ дәрежесіне өтуі;
 E) жасағанмен қылмыс жасаған арасындағы уақыт аралығы.

*****

17. Соттылық санына қарай рецидив ерекшелінеді:

- A) жалпы және арнайы рецидив;
 B) қауіпті және аса қауіпті рецидив;
 C) жай және күрделі рецидив;
 D) мерзімді және орта мерзімдері;
 E) рецидивтің күрделілігі және дәрежесі.

*****

18. Болған және жаңа қылмыстардың мінезін салыстыруды рецидив бөлінеді:

- A) жалпы арнайы;
 B) жай күрделі;
 C) жалпы және жай;
 D) мерзімді және орта мерзімді;

Е) рецидивті күрделігі және дәрежесі.

*****

19.Қоғамға қауіпті деңгейі бойынша рецидивист тұлғаның типологиясы :

А) ситуациялық, қатыгез;

В) жалпы қылмыстық, пайдақорлық ниетпен;

С) пайдақорлық зорлықпен;

Д) кәсіби, пенитенциалдық;

Е) жемқорлық және кәсіби.

*****

20.Кәсіби қылмыскердің белгілері:

А) мамандырылған;

В) квалификациялық;

С) шаруа;

Д) субмәдениет;

Е) барлық жауаптар дұрыс.

*****

Жауап парағы

Вариант № _____

Пәннің аты: _____

Қылмыстық құқық және процесс кафедрасы

1. Студенттің аты-жөні _____

2. Тобы _____

3. Студенттің қолы _____

Сұрақтың нөмірі	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Студент таңдаған жауап-вариант																				

Дұрыс жауаптың саны _____

Бағасы _____

Оқытушының қолы _____

8 ҚОҒАМДЫҚ ҚАУІПСІЗДІККЕ ҚАРСЫ ҚЫЛМЫСТАР

• Қоғамдық қауіпсіздік деген не?

Қоғамдық қауіпсіздік бұл қоғамның тұрақтылығымен және тыныштылығымен, адамның өмірінің және меншігінің қол сұқпаушылығымен, мемлекеттік және қоғамдық институттардың қызмет етуімен мінезделетін қоғамның жағдайын айтамыз.

Қоғамдық қауіпсіздікке қарсы қылмыстар үш негізгі топқа бөлуге болады:

Қоғамдық қауіпсіздігіне тікелей қол сұғатын.

Қоғамдық қауіпсіздікке қауіпсіздік ережелерін бұзу әсерінен пайда болатын қылмыстар.

Қоғамдық қауіпсіздігіне қарсы қылмыстар жоғарғы қауіпті қайнар көздеріне тікелей бағытталған қылмыстар.

• Терроризмнің криминологиялық сипаттамасы деген не?

Терроризм әлеуметтік көзқарастан бұл қандай да бір әлеуметтік топқа немесе халыққа бағытталған жарияланған түрде жасалынған қоғамға қауіпті іс әрекет. Мұндай қоғамға қауіпті іс әрекет қандай да бір шешіміне әсер ету немесе шешімі террористер мүделеріне сәйкес қабылдануға әсер ету мақсатында жасалынады.

Терроризмнің қылмыснамалық мінездемесі:

-глобализация, трансхалықтық терористік ұйымдарының халықаралық деңгейіне шығу;

-терроризмге өз мақсатын жету үшін құқықтық емес тәсілдерді қолдану, бұл принципі өз тәлісіздігі үшін күресетін халықтық одақтардан терроризмнің ерекшелігі болып табылады;

-қоғамды және адамдарды қорқыту ол терроризмнің кез келген тәсілдерінің негізі

Терроризмнің пайда болуы әр түрлі шарттарымен байланысты, мысалы: экономикалық, саяси, қоғамның әр түрлі салаларда пайда болатын әлеуметтік қақтығыстармен.

Терроризмнің пайда болу факторларының ішінде келесі негізгі деп айтуға болады олар:

- мемлекеттік биліктің әлсіздігі, мемлекеттің және қоғамның институттардың әлсіздігі, құқық қорғау органдарының қызметінде жетіспеушіліктері, басқа елдерден террористердің келуі, яғни шекараларының ашылғаны;

-терроризмнің алдын алу кезінде құқықтық механизмнің жетіспеушілігі немесе оны жүзеге асыру кезінде қатаңдығының жетіспеушілігі;

-қару жарақ айналымға бақылаудың жетіспеушілігі

- жалпы халықтық және бұқаралық ақпарат құралдарының тәрбиенің болмауы.

• Лауазымдық қылмыстылық деген не?

Лауазымдық қылмыстылық ол лауазымдық тұлғалармен мемлекетке қарсы, мемлекеттік қызметінің мүдделеріне қарсы және жергілікті өзін өзі басқару органдарының мүдделеріне қарсы жасалатын қылмыстардың жиынтығы.

Лауазымдық қылмыстардың ерекшелігі мемлекеттік органдардың бір қалыпты жұмыс істеуіне және де мемлекеттің азаматтардың алдында абыройын түсіреді.

Лауазымдық қылмыстылықтың қылмыснамалық ерекшелігі осы қылмыстарды тек қандай да бір билікпен немесе құзыреті бар лауазымды тұлғалар жасайды.

Сыбайлас жемқорлық қылмыстардың ерекшелігі ол өзіне тек мемлекеттік органдардың салада ғана емес сонымен бірге коммерциялық қызмет саласындағы тұлғалардың әр түрлі құқыққа қайшы әрекеттерді құрайды.

Қылмыстар лауазымдық тұлғалармен пайдакүнемдік мақсатымен және тікелей ниетімен жасалынады.

• **Сыбайлас жемқорлықтың криминологиялық сипаттамасы қандай?**

Жемқорлық қылмыстық – бұл біртұтас, қылмыстардың жаппай жиынтылығы (және оларды жасаған адамдардың), мемлекеттік қызметтің беделіне немесе жергілікті өзін-өзі басқаратын орғандағы қызметке, коммерциялық немесе басқа мемлекеттік емес ұйымдардағы қызметке қарсы, мемлекеттік немесе коммерциялық және басқа мемлекеттік емес құрылымдарда орындауға өкілетті адамдармен материалдық немесе басқа байлықтар мен жеңілдіктерді заңсыз алуда көрінетін.

Жемқорлықтың құқыққа қарсы әрекет ретінде негізгі белгілерінің бірі келесі әрекеттердің бірін іске асырумен сипатталатын өзінді механизм болады:

Екі жақты мәміле, оның барысында бір жақ – мемлекеттік немесе басқа қызметтегі адам (жемқор), лауазымының белсенінде негізделген және онымен байланысты мүмкіншіліктерді жеке немесе заңды тұлғаларға өзінің қызмет өкілетін немесе қызметін жасырын «сатады», ал басқа жақ (корруптер), мемлекеттік немесе басқа билік құрылымды өзінің мақсатында (баю үшін, қандай да болсын жеңілдіктерді алу, әлеуметті тексеруден жалтару, заңмен орантылған жауаптылықтан және т.б.) пайдалануға мүмкіндік алады;

- қызметкермен жеке немесе заңды тұлғалардан параны қорқытып алу, құқықты немесе құқықты емес әрекеттерді жасағаны (немесе жасалмағаны үшін) қосымша төлем алу;

- жеке немесе заңды тұлғалармен қызметкерлерді белсенді сатып алу, бірсыпырада күшті психикалық әсер етумен, қорқытумен және соңынан өзіндік «параға отырғызумен» іске асыру.

Қазіргі жемқорлықтың ерекшелігі болады:

Елімізде кең тарағаны, едәуір масштабтар, ерекше қоғамдық қауіптілік; мемлекеттік қызметке, жергілікті өзін-өзі басқару органдардағы қызметке, коммерциялық және басқа ұйымдардағы қызмет белсеніне нақты зиян келтіру;

Жемқорлық әрекеттердің субъектілерінің өзінділігі, олар болады, бір жағынан, лауазымды адамдарт және басқа мемлекеттік немесе мемлекеттік емес қызметкерлер, ал екіншіден – қандай да болсын жеке және заңды тұлғалар;

Қызмет мүддесіне қарсы кінәлімен өзінің қызмет бабын пайдалану;

Онда пайдакүнемдік немесе басқа жеке қызықшылығы және құқыққа қарсы әрекетті жасауда қасақаналық болуы;

Тіркелетін қылмыстардың қатысты тұрақтылығы олардың жоғары латенттігінде, 90 пайызға жететін;

Жемқорлық қылмыстықтың тек лауазымды қылмыстардың жиынтығына жатқызылмауы;

Ұйымдасқан қылмыстықпен тығыз байланысы, оның өкілдері шиноуниктерді сатып алуға қылмысты табылған құралдардың 30-дан 50 пайызына дейін береді; жоғары қоғамдық қауіптілігі.

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША ҚАЙТАЛАУ-ПЫСЫҚТАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ

8-гlossарий

Рет №	Ұғымдар	Мазмұны
1	Қоғамдық қауіпсіздік	
2	Қоғамдық қауіпсіздікке қарсы қылмыстар	
3	Қоғамдық қауіпсіздікке қарсы қылмыстардың детерминаттары	
4	Терроризмнің криминологиялық сипаттамасы	
5	Лауазымдық қылмыстылық	
6	Сыбайлас жемқорлық	
7	Лауазымдық және сыбайлас жемқорлық қылмыстардың алдын алу	

8-тест тапсырмасы

1. Жемқорлықты арнайы ескертуде маңызды:

- A) заңмен екітілген фактілердің ажырасу фактісі, түрлі субъектілер өкілеттіктері және құқықтық жағдайының қамсыздандырылуы;
- B) қылмыстылық пен жемқорлықпен күресті жүзеге асыратын тұлғаларды қауіпсіздікпен қамтамасыз ету режимі;
- C) мемлекеттік емес қауіпсіздік қызметіне мемлекеттік құқыққорғау органы қажетті мәлімет беруге міндетті;
- D) барлық қылмыстар жиынтығынан құралатын қылмыстық-құқықтық сипаттағы әлеуметтік құбылыс;
- E) «жан-тән ауруы».

*****

2. Криминологиядағы қылмыс-бұл:

- A) барлық қылмыстар жиынтығынан құралатын қылмыстық құқықтық сипаттағы әлеуметтік құбылыс;
- B) «жан-тән ауруы»;
- C) заңмен тыйым салынған әрекет;
- D) жағымсыз құбылыс;
- E) заңмен екітілген фактілердің ажырасу фактісі, түрлі субъектілер өкілеттіктері және құқықтық жағдайының қамсыздандырылуы.

*****

3. Күштеу қылмыстары мен бұзақылықпен күрестің алдын-алу:

- A) функционалдық;
- B) криминологиялық;
- C) жеке;
- D) азаматтардың құқықтық тәрбиеленуі;
- E) психологиялық;

*****

4. Уақытша қылмыстық қоғамдастық-бұл:

- A) алдын-ала келісіліп ұйымдастырылған тұлғалар тобы;
- B) мафиялық топ;
- C) ұйымдастырылған топ;
- D) құқыққа қайшы мақсат пен нақты тапсырыстарды шешуге өндіру үшін орталығы координацияланатын қылмыстық үстемділіктің қалыптастырылуын құру
- E) рецедивтік топ.

*****

5. Құпия полиция агенті-бұл:

- A) қандайда болмасын тәсілде онымен байланысты қадағалау астындағы топпен ара-тұра емес өзі қатысатын хабарлаушы;
- B) арнайы бөлімшелер;
- C) белгілі қылмыс жасауға алдын-ала келісіп, ұйымдастырылған тұлғалар тобы;
- D) құқыққорғау органдарының қызметкері;

Е) құқық қорғау органдарының жедел іздестіру қызметшісі өкілдік ететін орындалатын «аңыз» астындағы жабулы шаралар ұйымдастырады;

*****

6.Әлеуметтік блокада деңгейі:

А) имандылықсыз тұлғалардың құрылуын тоқтату және оның себептерін анықтау;

В) қылмыстық ойдың пайда болуын тоқтату және оның себептерін анықтау;

С) қылмыстық ойдың қайта құрылуын және оның себептерін анықтау;

Д) адамдардың субъективтік әлемі туралы мәліметті алу әдісі;

Е) сұрақтарға жауап алу мақсатына бағытталған әңгімелесу.

*****

7.Қылмыстық маңызы бар мәліметтерді жинауға қолданылатын анкета мынадан тұрады:

А) кіріспелік, негізгі, қорытынды бөлімі;

В) кіріспелік, дәрежелік, негізгі, қорытынды бөлімі;

С) кіріспелік, көрсеткіш, негізгі, қорытынды бөлімі;

Д) кіріспелік, дәрежелік, негізгі, көрсеткіш бөлімі;

Е) негізгі және қорытынды бөлімі.

*****

8.Сұхбат-бұл:

А) адамдардың субъективтік әлемі туралы мәліметті алу әдісі;

В) сұрақтарға жауап алу мақсатына бағытталған әңгімелесу;

С) еш регламентсіз жауапшы жауап беретін сұрақ;

Д) имандылықсыз тұлғалардың құрылуын тоқтату және оның себептерін анықтау;

Е) қылмыстық ойдың қайта құрылуын және оның себептерін анықтау.

*****

9.Ұлттық қауіпсіздікке шынайы қатер туғыза отырып, экологиялық қылмыстар мынадан көрінеді:

А) өмір ұзақтығын қысқартуға әкеп соғатын қоршаған орта сапасының нашарлауы;

В) ауа бассейнінің ластануы;

С) радиоактивті ластанудың таралуы;

Д) қалпына келмейтін табиғи ресурстардың көбеюі;

Е) барлық жауаптары дұрыс.

*****

10.Күштеу қылмыстары мен бұзақылықпен күрестің алдын-алу:

А) функционалдық;

В) топтық;

С) азаматтардың құқықтық тәрбиеленуі;

Д) криминологиялық;

Е) психологиялық.

*****

11.Криминологияда қолданылатын динамикалық әдіс:

А) қылмыстылықтың даму заңдылығын анықтау;

- В) әлемнің жүйелілігінің философиялық мағыналау;
- С) қылмыстылықтың себебін анықтау;
- Д) тұлғаны зерттеу;
- Е) қылмыстың жасалу жағдайын анықтау.

*****

12. Қылмыстылықты ескертудің бір сатысы:

- А) мемлекеттік;
- В) саяси;
- С) алдын алу;
- Д) күрделі;
- Е) жай;

*****

13. Таңдау-бұл:

- А) сұраудың өту уақыты мен орны;
- В) зерттеушінің күтетін болжауымен тең келетін келісім сұрақтарының қолданылуы мен жауаптарын бағыттауға ажыратылатын феномен;
- С) имандылықсыз тұлғалардың құрылуын тоқтату және оның себептерін анықтау
- Д) қадағалау бірлігі мен бұқаралық зерттеулерді үйрену немесе жиынтық тәсілмен объекті элементтерді өлшемдік үйренуге жатпайтын, жиынтық элементтік объектінің зерттелуі;
- Е) қылмыстық ойдың қайта құрылуын және оның себептерін анықтау;

*****

14. Қылмыскердің жеке басын анықтаудың негізгі деңгейінің бірі:

- А) басты;
- В) жалпылама;
- С) арнайы;
- Д) жалпы әлеуметтік;
- Е) жалпы құқықтық.

*****

15. Кәмелетке толмағандардың қылмыстары мен олардың алдың алу сатыларының негізгісі:

- А) қылмыстық әрекеттің алдын-алу;
- В) құқыққорғау;
- С) әлеуметтік;
- Д) регулятивтік;
- Е) құқықтық.

*****

16. Социометрикалық сұрау-бұл:

- А) жазбаша сұрау;
- В) қылмыстылықтың сандық-сапалық көрсеткіші туралы сұрау;
- С) тұлғалар арасындағы қатынастардың әлеуметтік-психологиялық көрінісі;
- Д) адамдардың субъективтік әлемі туралы мәліметті алу әдісі;
- Е) сұрақтарға жауап алу мақсатына бағытталған әңгімелесу.

*****

17. Әскери қызметшілермен жасалатын қылмыс жүйесі сөзінің кең мағынасында әскери қылмыстылық өзіне қосады:

- A) қаруды қолдану тәртібінің бұзылуы;
- B) жеке меншік әскери-арнайы субъектісі бар қылмыстар-әскери қызметшілер;
- C) кісі өлтіру;
- D) ұрлық;
- E) тонау.

*****

18. Қажеттілік детерминациясының бір түрі:

- A) материалдық;
- B) жекеше;
- C) жағдайлы;
- D) жүйелі;
- E) ұйымдастырулы.

*****

19. Фильтрлеуші сұрақ-бұл:

- A) бұқаралық ақпарат құралдары арқылы жүзеге асырылатын сұрау;
- B) сұрау парағы почта арқылы қайтарылатын сұрау;
- C) жекеше жүзеге асырылатын сұрау;
- D) тергеуге қажетті мәліметті білу деңгейіне қарай топқа бөлетін сұрақтар;
- E) барлық жауаптары дұрыс.

*****

20. Криминалдық тергеу:

- A) қылмыс туралы ғылым;
- B) криминолог алдында тұрған мәселені шешу үшін қажетті әрекеттерді қосатын ғылыми-тергеу жұмысы;
- C) тарихи өзгертілетін әлеумттік құбылыс;
- D) бұрынғы және осы кездегі криминалдық жағдайды анықтау жолымен болжау;
- E) қылмыстылықтың себептілігінің және детерминациясының процесі.

*****

Жауап парағы

Вариант № _____

Пәннің аты: _____

Қылмыстық құқық және процесс кафедрасы

1. Студенттің аты-жөні _____

2. Тобы _____

3. Студенттің қолы _____

Сұрақтың нөмірі	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Студент таңдаған жауап-вариант																					

Дұрыс жауаптың саны _____

Бағасы _____

Оқытушының қолы _____

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

Негізгі:

- 1 Алауханов Е. Криминология. Оқулық. Алматы. 2015.
- 2 Жұмағали А. Криминология. Алматы. 2004.
- 3 Криминология / Учебник для вузов. Под ред. А.И. Долговой. М., 2005.
- 4 Криминология: Учебник для юридических вузов. М., 2015
- 5 Алексеев А.И. Криминология : Курс лекций.-М., 2014.
- 6 Михайлова А. Криминология : Курс лекций.-М., 2016.
- 7 Иншаков С.М. Криминология. Вопросы и ответы.-М., 2015.
- 8 Иншаков С.М. Зарубежная криминология. М., 2018.

Қосымша:

- 9 Акутаев Р.М., Гаджиэменов Б.А. Некоторые аспекты криминологической характеристики похищения граждан // Государство и право. 2001. № 2
- 10 Бабаев М.М. О пределах статистического анализа динамики преступности // Государство и право. 2001. № 9
- 11 Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях // Антология мировой правовой мысли. Т. 3
- 12 Бойцов Л.Н., Гонтарь И.Я. Уголовно-правовая борьба с организованной преступностью: иллюзии, реальность и возможная альтернатива // Государство и право. 2000. № 11
- 13 Борьба с организованной преступностью и коррупцией: теория и практика. Ч. 1–2. Алматы, 1997
- 14 Бурлаков В.Н., Гомонов Н.Д. Патопсихологические особенности личности и механизм преступного поведения // Правоведение. 2001. № 3
- 15 Волобуев А.Ф. Противодействие расследованию экономических преступлений и его преодоление // Государство и право. 2002. № 4
- 16 Гриб В.Г., Ларичев В.Д., Федотов А.И. Организованная преступность – различные подходы к ее пониманию // Государство и право. 2000. № 1
- 17 Джекебаев У.С. Социально-психологические аспекты преступного поведения. Алма-Ата, 1971
- 18 Ещанов А. Групповая преступность: профилактика возможна и необходима // Фемида. 1999. № 6
- 19 Жумабеков О. Рецидивная преступность: факты и проблемы // Фемида. 1999. № 8
- 20 Иншаков С.М. Зарубежная криминология. М., 1997
- 21 Колесников В.В. Экономическая преступность и рыночные реформы: политико-экономические аспекты. Спб., 1994
- 22 Корзун И.В. Преступность среди женщин в Казахстане. Алматы, 1998
- 23 Корзун И.В., Толеубекова Б.Х. Криминологическая характеристика современной женской преступности в Казахстане и меры ее предупреждения. Алматы: Ун-т экономики и права, 2000
- 24 Королева М.В. Преступность и дети // Государство и право. 1999. № 5

- 25 Кошербаева А.Б. Преступность: методология исследования // Право и государство. 1997. № 8
- 26 Ломброзо Ч. Новейшие успехи науки о преступниках // Антология мировой правовой мысли. Т. 3
- 27 Лунеев В.В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции. Мировой криминологический анализ. М., 1997
- 28 Лунеев В.В. Углубление социального контроля преступности – одна из предпосылок решения социально-экономических проблем // Государство и право. 1999. № 9
- 29 Лупарев Г.П. Преступление и его жертва. Алма-Ата, 1988
- 30 Мауленов Г.С. Криминологическая характеристика организованной преступности. Алматы, 1997
- 31 Мауленов Г.С. Основные характеристики преступности в Республике Казахстан. Алматы, 1999
- 32 Михлин А.С., Селиверстов В.И., Яковлева Л.В. Специальные переписи осужденных как один из видов социологического исследования // Государство и право. 2000. № 7
- 33 Михлин А.С., Яковлева Л.В. О некоторых итогах специальной переписи осужденных 1999 г. // Государство и право. 2002. № 3
- 34 Онгарбекова Ж.Б. Криминологическая характеристика преступного сообщества // Человек и закон. 2000. № 5
- 35 Основы борьбы с организованной преступностью / Под ред. В.С. Овчинского М., 1996
- 36 Проблемы борьбы с экономической преступностью в Казахстане. Алматы, 1996
- 46 Явчуновская Т.М., Степанова И.Б. Тенденции современной женской преступности // Государство и право. 2000. № 12
- 47 Яковлев А.М. Социология экономической преступности. М., 1988

Нормативтік әдебиеттер:

- 48 Қазақстан Республикасының Конституциясы 30 тамыз 1995 жыл.
- 49 Қазақстан Республикасының 2018 жылғы 5 шілдедегі № 176-VI ҚРЗ «Адвокаттық қызмет және заң көмегі туралы» Заңы.
- 50 Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасы.
- 51 Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі. Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ.
- 52 Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ.